Regeringens skrivelse 1999/2000:110

Redogörelse för den svenska exportkontrollpolitiken och exporten av krigsmateriel år 1999

Skr. 1999/2000:110

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 23 mars 2000

Lena Hjelm-Wallén

Leif Pagrotsky
(Utrikesdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnar regeringen en redogörelse för den svenska exporten av krigsmateriel under år 1999. I korthet redovisas även viktigare skeenden på exportkontrollområdet. Nytt för i år är information om Sveriges deltagande i multilaterala exportkontrollarrangemang för kontroll av produkter med dubbla användningsområden. Vidare beskrivs översiktligt det regelverk som tillämpas inom området.

Innehållsförteckning

Skrivelse

Den svenska exportkontrollpolitiken
och exporten av krigsmateriel år 1999

1 Inledning 4

Avdelning I – Exportkontroll och export av krigsmateriel

2 Krigsmaterielexporten år 1999 6

3 Lagen om krigsmateriel 7

4 Riktlinjerna för krigsmaterielexport 8

5 Utredning om reglerna för följdleveranser……..10

6 Inspektionen för strategiska produkter (ISP) 10

7 Exportkontrollrådet (EKR) 12

8 Det teknisk-vetenskapliga rådet (TVR) 13

9 Informationsverksamhet avseende exportkontroll.....….13

10 FN-registret och annan internationell rapportering om vapenöverföringar 14

11 Samarbetet inom EU på exportkontrollområdet 15

12 Internationella vapenembargon 16

13 Internationella ansträngningar för att förebygga och bekämpa destabiliserande ansamlingar och okontrollerad spridning av lätta vapen 17

14 Försvarsindustrin och internationellt samarbete på krigsmaterielområdet 18

15 Utvecklingen av internationell handel med krigsmateriel 19

Avdelning II – Exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden

16 Internationellt samarbete om exportkontroll 20

17 Lagen om strategiska produkter 26

18 Kryptografi 29

Bilaga 1 – Svensk krigsmaterielexport år 1999

1 Bakgrund 31

2 Beviljade utförseltillstånd 31

3 Faktiska leveranser 32

4 Geografisk fördelning 35

5 Upplåtelse av tillverkningsrätt, samarbete m.m. 39

6 Militärt inriktad utbildning 39

7 Redovisning av ägande i utländska rättssubjekt 39

8 De exporterande företagen 40

9 Utvecklingen av de krigsmaterielproducerande företagens sysselsättning m.m. 40

Bilaga 2 Svenska riktlinjer för krigsmaterielexport och annan utlandssamverkan 41

Bilaga 3 EU:s uppförandekod för vapenexport 43

Bilaga 4 Exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden år 1999 54

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 23 mars 2000 57

Den svenska exporten av krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden år 1999

1 Inledning

Årets skrivelse till Riksdagen innehåller en utökad redovisning av den kontroll av produkter med dubbla användningsområden som utövas med stöd av lagen (1998:397) om strategiska produkter. Den sedvanliga redovisningen av krigsmaterielexporten återfinns i skrivelsens första avdelning samt i Bilaga 1. Redovisningen av kontrollen över produkter med dubbla användningsområden återfinns i en ny andra avdelning samt i Bilaga 4.

Krigsmaterielexportkontrollen är traditionellt en nationell angelägenhet som grundas på nationellt fastställda regler, även om inslaget av internationell dialog ökat under senare år framförallt inom ramen för EU-samarbetet. Kontrollen av produkter med dubbla användningsområden bygger i grunden på internationella överenskommelser. Tonvikten i det nya andra avsnittet ligger därför detta första år på en beskrivning av det internationella samarbetets framväxt och syften, liksom på den svenska lagstiftningens utformning som konsekvens därav.

På krigsmaterielområdet präglas skeendet alltjämt av den europeiska försvarsindustrins rationalisering. De senaste åren har en rad gränsöverskridande sammanslagningar och samarbeten ägt rum som minskat försvarsindustrins karaktär av intern nationell angelägenhet. Denna utveckling förväntas fortsätta. Bakgrunden står bl.a. att finna i det kalla krigets slut, som medfört en förändrad hotbild och minskade ekonomiska ramar för försvarsmaterielanskaffning i de flesta länder. Krympande resurser och kraftigt stigande utvecklingskostnader för varje ny generation materiel har medfört en insikt i de flesta europeiska länder med en försvarsindustri av någon betydenhet att renodlat nationella försvarsindustrier av ekonomiska skäl inte längre går att upprätthålla.

Utvecklingen går överallt mot nedskärningar och omstruktureringar av nationella försvarsindustrier. Den amerikanska industrin kan generellt sett sägas ligga före sina europeiska motsvarigheter i denna utveckling. Olika initiativ har därför tagits av såväl EU-kommissionen som enskilda regeringar i ett försök att påskynda och underlätta en omstruktureringsprocess i Europa. Målsättningen är att skapa en försvarsindustri på europeisk nivå som kan hävda sig i konkurrens med den hårt rationaliserade och storskaliga amerikanska.

Den svenska synen på utvecklingen tydliggjordes i 1996 års försvarsbeslut (jfr prop. 1995/96:12 och 1996/97:4) och i propositionen Det nya försvaret (prop. 1999/2000:30). Svensk försvarsindustri har uppmanats att gå ut och söka stärkt internationellt samarbete. Även om en inhemsk försvarsindustri inte längre kan upprätthållas på samma sätt som tidigare – av de skäl som beskrevs ovan – är det av vikt för Sverige att bibehålla kvalificerad teknisk kompetens på området och att säkerställa en betryggande materielförsörjning som en förutsättning för att vi ska kunna upprätthålla vår militära alliansfrihet. Den svenska försvarsindustrins

fortbestånd som del av en större europeisk industri innebär att det tidigare oberoendet byts mot ömsesidiga beroenden som bedöms ge goda förutsättningar att säkra materielleveranser till det svenska försvaret vid behov. Vidare torde en omstrukturering på europeisk nivå underlätta en minskning av rådande överkapacitet inom europeisk försvarsindustri, vilket i sin tur minskar trycket att exportera för att kompensera bortfallet av lokala beställningar. Detta bedömer regeringen vara en i sig eftersträvansvärd effekt.

Sverige har under 1999 deltagit i det s.k. Letter of Intent (LOI) initiativet som undertecknades av försvarsministrarna i Frankrike, Italien Spanien, Storbritannien, Sverige och Tyskland i juli 1998. Detta arbete syftar till att identifiera och vidta åtgärder för att underlätta försvarsindustrins omstrukturering. Bland de områden som diskuteras återfinns exportkontrollprocedurer. Detta arbete redovisas mer utförligt i skrivelsens avsnitt 14. Arbetet inom ramen för den gemensamma uppförandekod för vapenexport som Europeiska unionen antog den 8 juni 1998 har också fortsatt under 1999 och redovisas i skrivelsens avsnitt 11. Båda aktiviteter är exempel på processer som över tiden kommer att leda till ett gradvis närmande mellan EU-ländernas politik på exportkontrollområdet och en ökad grad av restriktivitet och ansvarstagande i Europa som helhet.

Sverige deltar aktivt i det internationella samarbetet i ett flertal internationella fora för att främja en ansvarsfull exportpolitik, effektiva exportkontrollprocedurer, och ökad öppenhet på området. Stor vikt fästs vid de internationella ansträngningar som pågår för att förebygga och bekämpa destabiliserande ansamlingar och okontrollerad spridning av lätta vapen, bl.a. inför den FN-konferens som ska hållas år 2001. I linje med den svenska regeringens strävan att motverka korruption har regeringen vidare initierat ett samarbete med Transparency International och gemensamt genomfört ett seminarium om korruption inom handeln med krigsmateriel.

Vad gäller kontrollen av produkter med dubbla användningsområden karakteriseras skeendet av en strävan att systematiskt förstärka det samarbete som grundlagts i en serie exportkontrollarrangemang. Av störst praktisk betydelse är det informationsutbyte som äger rum löpande i de olika exportkontrollarrangemangen. Detta utbyte ger exportkontrollmyndigheterna möjlighet att skilja legitim civil handel från sådan anskaffning som ytterst syftar till att stödja program för utveckling eller tillverkning av massförstörelsevapen, eller andra destabiliserande militära ändamål. EU:s rådsförordning om produkter med dubbla användningsområden, som uppställer bindande regler för medlemsstaternas tillämpning av exportkontrollarrangemangens förpliktelser, var under 1999 under omförhandling. Detta arbete kommer sannolikt att slutföras under år 2000.

Avdelning I – Exportkontroll och export av krigsmateriel

2 Krigsmaterielexporten år 1999

Regeringen har varje år sedan 1985 lämnat riksdagen en skrivelse med redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten. Härigenom förses riksdagen med en samlad information om krigsmaterielexporten, samtidigt som underlag ges för en bredare allmän debatt. Viss försiktighet är påkallad när det gäller att utläsa trender ur siffermaterialet. Exporten av krigsmateriel från Sverige är begränsad. Enstaka försäljningar av större system orsakar därför kraftiga svängningar uppåt eller nedåt i den årliga statistiken som inte kan förknippas med någon långsiktig trend.

Uppgifterna i den årliga skrivelsen baseras på lagstadgad rapportering från de krigsmaterieltillverkande företagen. Inspektionen för strategiska produkter (ISP) har sammanställt denna och inkommit med underlag till en redogörelse för krigsmaterielexporten år 1999 som redovisas i bilaga 1.

Värdet av den totala fakturerade försäljningen av krigsmateriel under år 1999 uppgick till 11 196,6 miljoner kronor, motsvarande en minskning med ca 17 % jämfört med år 1998. Värdet av exportleveranserna av krigsmateriel under år 1999 var 3 654 miljoner kronor, en ökning med 4 % jämfört med föregående år räknat i löpande priser. Exporten svarade således för knappt 33 procent av försvarsindustrins totala fakturerade försäljning av krigsmateriel under året. Även Sveriges totala varuexport har ökat varför krigsmaterielexportens andel, 0,52 %, av den totala varuexporten är oförändrad jämfört med år 1998.

Värdet av de utförseltillstånd som beviljats har ökat med 120% från föregående års 3 273 mkr till 7 153 mkr för 1999. Denna ökning har uteslutande skett avseende materiel som klassas som övrig krigsmateriel (ÖK). Beviljade utförseltillstånd avseende krigsmateriel för strid (KS) har samtidigt minskat med 25 % från 1 449 mkr år 1998 till 1 082 mkr 1999.

Som framgår av diagram i bilaga 1, figur 2, har värdet av beviljade tillstånd varierat kraftigt under senare år medan värdet av faktiska leveranser uppvisat mindre variationer. Förklaringen till detta är att delleveranser förknippade med ett enskilt utförseltillstånd kan pågå under flera år.

3 Lagen om krigsmateriel

Tillverkning och utförsel av krigsmateriel regleras genom lagen (1992:1300) om krigsmateriel (ändrad senast 1998:771) och förordningen (1992:1303) om krigsmateriel (ändrad senast 2000:64). Båda författningarna trädde i kraft den 1 januari 1993 och ersatte lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m. och lagen (1988:558) om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m. med tillhörande förordningar.

Den nuvarande lagen bygger i allt väsentligt på den tidigare lagstiftningen liksom på tidigare praxis. Den innehåller dock en vidgning av krigsmaterielbegreppet samt

förenklingar, förtydliganden och moderniseringar av de bestämmelser som gäller för kontrollen över tillverkning och utlandssamverkan avseende krigsmateriel.

Krigsmateriellagen föreskriver att krigsmateriel inte får tillverkas utan tillstånd. Även all försvarsindustriell utlandssamverkan förutsätter tillstånd. Med utlandssamverkan förstås exportförsäljning eller annat tillhandahållande (bl.a. överlåtelse eller förmedling) av krigsmateriel. Vidare omfattar begreppet upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätter, avtal med någon i utlandet om att gemensamt med denne eller för dennes räkning utveckla krigsmateriel eller metod för framställning av sådan materiel eller om att gemensamt tillverka krigsmateriel. Slutligen krävs tillstånd, med vissa undantag, för att bedriva militärt inriktad utbildning.

Enligt lagen indelas krigsmateriel i två kategorier, krigsmateriel för strid (KS) och övrig krigsmateriel (ÖK). Bestämmelser om vilken materiel som innefattas i de två kategorierna återfinns i krigsmaterielförordningen.

När det gäller produkter som ej ingår i begreppet krigsmateriel, men som i det enskilda fallet är eller kan vara avsedda att användas som delar eller som komponenter till krigsmateriel som olovligen förts ut ur landet eller som har vidareexporterats i strid mot lämnat tillstånd, infördes 1998 nya bestämmelser om krav på exporttillstånd i lagen (1998:397) om strategiska produkter. Tillståndskravet skall gälla, om Inspektionen för strategiska produkter (ISP) har informerat exportören om att produkterna är eller kan vara avsedda för ett sådant ändamål. Exportörer skall underrätta Inspektionen för strategiska produkter om en tilltänkt export av produkter som är avsedda att användas som delar eller komponenter till sådan krigsmateriel. Inspektionen skall då avgöra om tillstånd skall krävas för exporten.

Beslut om utförseltillstånd fattades t.o.m. den 31 januari 1996 enbart av regeringen. I ärenden som inte avsåg utförsel i större omfattning eller i övrigt inte var av större vikt utövades beslutsrätten av det statsråd som hade till uppgift att föredra ärenden om tillstånd till utförsel av krigsmateriel. Ej delegerade regeringsbeslut omfattade 98 % av det totala värdet av givna tillstånd år 1995. Sedan den 1 februari 1996 fattas beslut i utförselärenden i första hand av ISP utom i de ärenden som bedöms vara av principiell betydelse eller annars av särskild vikt, vilka skall överlämnas till regeringen för avgörande.

En ändring i förordningen om krigsmateriel som skedde 1999 innebär att polismyndigheten under vissa förutsättningar kan pröva frågor om utförsel av sådana handeldvapen och delar till dem som utgör övrig krigsmateriel och i förekommande fall tillhörande ammunition, om den sökande är berättigad att inneha vapnet här i landet enligt vapenlagen (1996:67). Detta gäller bland annat om överföringen skall ske till en enskild person eller vapenhandlare i ett land som är medlem i OECD.

Den 15 mars 2000 trädde den senaste ändringen i förordningen om krigsmateriel i kraft. Denna ändring innebär bl.a. att leveransdeklarationer avseende fakturerad och levererad krigsmateriel ska lämnas av exportföretagen halvårsvis istället för som tidigare kvartalsvis.

4 Riktlinjerna för krigsmaterielexport

Enligt 1 § andra stycket lagen (1992:1300) om krigsmateriel får tillstånd enligt lagen lämnas endast om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik. De närmare principerna för prövningen har lagts fast i regeringens praxis och har kommit till uttryck i regeringens riktlinjer för krigsmaterielexport och annan utlandssamverkan (jfr prop. 1991/92:174 s. 41 f., prop. 1995/96:31 s. 23 f. och bet. 1992/93:UU1). Riktlinjerna fogas till denna skrivelse som bilaga 2.

Riktlinjerna har ett brett parlamentariskt stöd och är vägledande för Inspektionen för strategiska produkter (ISP) vid prövningen av ärenden om tillstånd enligt lagen och förordningen om krigsmateriel.

Riktlinjerna är försedda med två övergripande kriterier för när tillstånd enligt lagen kan lämnas, nämligen dels att utlandssamverkan är erforderlig för att tillgodose det svenska försvarets behov av materiel eller kunnande eller i övrigt är säkerhetspolitiskt önskvärd, dels att samverkan inte står i strid med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik. Dessa övergripande kriterier kan anses utgöra en precisering av 1 § andra stycket, lagen om krigsmateriel.

I riktlinjerna preciseras också de faktorer som bör beaktas i samband med prövningen av ett enskilt ärende. Ett grundkrav är att alla för ärendet betydelsefulla omständigheter skall beaktas, oavsett om de uttryckligen anges i riktlinjerna eller ej. Dessa bedömningskriterier tillämpas också på samverkan med person eller företag i utlandet avseende utveckling eller tillverkning av krigsmateriel. Sverige är ett av få EU-länder som har en lagstiftning som även omfattar förmedling av krigsmateriel (arms brokerage).

Riktlinjerna framhåller särskilt den vikt som vid den utrikespolitiska bedömningen av varje utförselärende skall fästas vid respekten för mänskliga rättigheter i mottagarlandet. Situationen i mottagarlandet vad gäller mänskliga rättigheter skall alltid vägas in även i de fall då det är fråga om utförsel av materiel som i sig inte kan användas för att kränka mänskliga rättigheter.

Breddningen av krigsmaterielbegreppet år 1993 åtföljdes av en indelning av krigsmateriel i två kategorier för vilka uppställts delvis olika riktlinjer för utförsel. För kategorin *krigsmateriel för strid (KS)* gäller att tillstånd till export *inte bör ges* till en stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, en stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt, en stat som har inre väpnade oroligheter eller en stat där det förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter. Detta är samma krav som tillämpades redan tidigare, med den skillnaden att förekomsten av kränkningar av de mänskliga rättigheterna tidigare endast behövde beaktas om materielen i sig kunde användas för att kränka de mänskliga rättigheterna. I detta avseende skiljer sig Sverige från vissa andra EU-länder.

För utförsel av *övrig krigsmateriel (ÖK)*, som i stor utsträckning omfattar produkter som före år 1993 inte betraktades som krigsmateriel, gäller att utförseltillstånd *bör beviljas* till länder som inte befinner sig i väpnad konflikt med

någon annan stat, som inte har inre väpnade oroligheter eller där det inte förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter. Risk för väpnad konflikt utgör således inte ett särskilt kriterium i bedömningen avseende utförsel av övrig krigsmateriel

De skilda riktlinjerna för krigsmateriel för strid respektive övrig krigsmateriel innebär att en större länderkrets kan komma i fråga som mottagare av övrig krigsmateriel, dvs. icke förstörelsebringande materiel, än för krigsmateriel för strid. Genom utvidgningen av krigsmaterielbegreppet synliggörs och redovisas export som tidigare var oreglerad. Denna export blir nu också föremål för en politisk prövning.

När det gäller *följdleveranser* anger riktlinjerna att "tillstånd bör ges till utförsel av reservdelar till tidigare, med vederbörligt tillstånd exporterad krigsmateriel, om inte ovillkorligt hinder möter. Detsamma bör gälla andra leveranser, t.ex. av ammunition, som har samband med tidigare utförsel eller där det annars vore oskäligt att inte ge tillstånd".

När det gäller samarbete med utländsk part gäller att export till tredjeland bör bedömas i enlighet med de svenska riktlinjerna om produkten har övervägande svensk identitet. Om produkten har övervägande utländsk identitet, eller om det föreligger ett starkt svenskt försvarspolitiskt intresse av samarbetet, kan samarbetslandets regler om utförsel tillämpas för export därifrån.

5 Utredning om reglerna för följdleveranser

Vid konstitutionsutskottets granskning 1995/96 av ett regeringsärende om tillstånd till viss krigsmaterielexport fann utskottet att utvecklingen av praxis vad gäller följdleveranser behövde undersökas närmare (bet. 1995/96: KU30 s. 90). En sådan granskning genomfördes under 1996/97 års riksmöte. Konstitutionsutskottet fann att "vad utskottet anfört om problem som särskilt har samband med följdleveransbegreppet ger enligt utskottets mening regeringen anledning att överväga och precisera det avsnitt i riktlinjerna som behandlar följdleveranser" (bet. 1996/97: KU25 s. 39 ff). Regeringen beslutade den 25 november 1997 om direktiv för en sådan utredning (dir. 1997:130) och utsåg en utredare. Denne har redovisat sitt uppdrag den 31 mars 1999 (SOU 1999:38).

De slutsatser som har dragits i denna utredning är bl.a. att begreppet följdleveranser inte täcker en tydligt avgränsad kategori ärenden och att en absolut avgränsning av följdleveransbegreppet heller inte är möjlig. Det har således inte bedömts vara möjligt att beskriva och på förhand reglera behandlingen av alla följdleveranssituationer. För att förtydliga följdleveransavsnittet i riktlinjerna för krigsmaterielexport föreslås dock vissa ändringar. Vidare föreslås att beslut om exportförbud av EU:s minsterråd införs som ett ovillkorligt hinder och att den s.k. neutralitetsregeln i riktlinjerna utgår då denna regel inte har tillämpats under de senaste 50 åren och det synes osannolikt att så skulle ske i framtiden.

Därefter har sedvanligt remissförfarande genomförts. Efter bearbetningen av inkomna remissvar kommer regeringen ta ställning till eventuella åtgärder.

6 Inspektionen för strategiska produkter (ISP)

Inspektionen för strategiska produkter (ISP) inrättades den 1 februari 1996, med ansvar för den kontroll som föreskrivs i lagen (1992:1300) om krigsmateriel och lagen (1998:397) om strategiska produkter med tillhörande förordningar. Inspektionen övertog därmed ansvaret för merparten av den arbetsvolym som tidigare handlades av Krigsmaterielinspektionen (KMI) och den enhet inom Utrikesdepartementet som svarade för strategisk exportkontroll. Sedermera har ISP även utsetts att vara nationell myndighet inom ramen för FN:s konvention om förbud mot kemiska vapen (CWC).

ISP ansvarar således för tillstånds- och utförselfrågor avseende såväl krigsmateriel som andra strategiskt känsliga produkter med både civil och militär användning (produkter med dubbla användningsområden eller ”dual-use” varor). Myndigheten har enligt 1a § lagen om krigsmateriel och 5 § lagen om strategiska produkter skyldighet att lämna över ärenden som har principiell betydelse eller annars är av särskild vikt till regeringens prövning. ISP verkar i nära samråd med Utrikesdepartementet och Försvarsdepartementet.

ISP har löpande kontakter med de företag som berörs av kontrollverksamheten. Vad avser krigsmateriel skall företagen till ISP kvartalsvis redovisa den marknadsföring som de har bedrivit utomlands. Dessa rapporter ligger till grund för ISP:s återkommande genomgångar med företagen avseende deras exportansträngningar. Förutom att fatta beslut i tillståndsärenden granskar ISP de underrättelser som tillverkare av krigsmateriel är skyldiga att lämna senast fyra veckor innan ett anbud lämnas eller ett avtal ingås om export av- eller annan utlandssamverkan om krigsmateriel. Slutligen skall de krigsmaterielexporterande företagen rapportera om de leveranser som genomförts med stöd av lämnade tillstånd.

ISP finansieras med avgifter som tas ut av de tillverkande företagen. Avgifterna beräknas med utgångspunkt från värdet av fakturerade leveranser av kontrollerade produkter som överstiger 2,5 miljoner kronor per år. Underlaget för avgiftsuttaget omfattar således både leveranser inom Sverige och leveranser till utlandet. Något direkt samband mellan avgiftens storlek och exportens omfattning föreligger således ej. Ett direkt samband mellan myndighetens verksamhet och industrins betalningar har också undvikits, genom att avgifterna inbetalas till staten och inte direkt till myndigheten. Myndighetens löpande verksamhet anslagsfinansieras på sedvanligt sätt och kostnadstäckning uppnås genom utdebitering av industrin årsvis i efterskott, då verksamhetens faktiska kostnad liksom företagens fakturerade leveranser slutgiltigt kan fastställas. Beträffande ISP:s avgiftssystem skall det även noteras att regeringen har uppdragit åt Statskontoret att utreda systemet i syfte att komma tillrätta med de tillämpningsproblem som visat sig för såväl ISP som industrin.

Antalet inkomna ärenden avseende utförsel uppgick under år 1999 till 1 751, varav 380 avsåg produkter med dubbla användningsområden. Motsvarande tal för 1998

var 2 040 resp. 447. Denna minskning förklaras delvis med att vissa ärenden numera handläggs av polismyndigheterna. Inom verksamhetsgrenen kemvapenkonventionen överlämnades 161 industrideklarationer till ISP mot 183 år 1998. Motsvarande antal deklarationer till konventionens sekretariat OPCW i Haag var 37 för både år 1998 och 1999. Med en industrideklaration avses information om den verksamhet som bedrivits vid företag eller anläggningar som yrkesmässigt använder sig av, importerar samt exporterar kemikalier som återfinns i avsnitt 1 i bilagan till förordningen (1998:400) om strategiska produkter. Under kemvapenkonventionens verifikationsbestämmelser har två svenska anläggningar inspekterats av OPCW 1999 jämfört med en 1998.

Under 1999 har ISP infört ett nytt ärendehanteringssystem. En generell licens för Försvarsmaktens utförsel av materiel där materielen skall återinföras och förutsatt att regeringsbeslut om aktiviteten föreligger, har också utarbetats. Denna licens gäller även då utländsk trupp genomför någon aktivitet i Sverige. Vidare påbörjades ett rationaliseringsarbete inom licensieringsområdet för att förenkla den administrativa processen för ärenden av rutinkaraktär. Ett syfte med dessa åtgärder är att kunna erbjuda företagen bättre service. Målsättningen för ISP har varit att inkomna utförselärenden skall slutbehandlas inom en månad, på sikt inom två veckor. Bl.a. studeras införandet av en helt elektronisk licenshantering vilket skulle underlätta för företagen.

7 Exportkontrollrådet (EKR)

Enligt 10 kap. 6 § regeringsformen skall regeringen i utrikesärenden av större vikt om möjligt överlägga med Utrikesnämnden före avgörandet. Vissa utförselärenden som rör krigsmateriel är av sådan art att överläggning med nämnden är påkallad. Det har emellertid bedömts önskvärt att ge även andra enskilda utförselärenden av principiell vikt en bredare politisk förankring. Riksdagen beslutade därför år 1984 på grundval av prop. 1984/85:82 om ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport, att en rådgivande nämnd i krigsmaterielfrågor skulle inrättas. Nämnden ombildades den 1 februari 1996 till Exportkontrollrådet i samband med tillskapandet av Inspektionen för strategiska produkter (ISP). Samtidigt breddades dess sammansättning för att återspegla den bredare sammansättning som Utrikesnämnden idag har. I Exportkontrollrådet är därför samtliga riksdagspartier representerade. Rådet har 10 ledamöter. En aktuell lista på rådets ledamöter finns på ISP:s webbplats *www.isp.se*.

Samråd skall ske med Exportkontrollrådet innan beslut fattas i viktigare ärenden vid sina sammanträden. Rådet sammanträder på kallelse av ISP:s myndighetschef, krigsmaterielinspektören, som även leder överläggningarna. Vid rådets sammanträden presenterar Utrikesdepartementet bedömningar av de mottagarländer som är aktuella. Försvarsdepartementet medverkar med bedömningar avseende ärendenas försvarspolitiska betydelse. En strävan i rådet är att uttolka riktlinjerna på ett konsistent sätt, till ytterligare vägledning för inspektionen.

Vidare ges ledamöterna full insyn i handläggningen av utförselärenden genom att samtliga utförselbeslut för exportförsäljning fortlöpande redovisas. Genom denna procedur säkerställs en parlamentarisk insyn i tillämpningen av lagen (1992:1300) om krigsmateriel. Krigsmaterielinspektören har även att vid behov höra rådet i frågor som rör tillämpningen av lagen (1998:397) om strategiska produkter.

Exportkontrollrådet ersätter inte Utrikesnämnden i sådana ärenden som regeringen enligt regeringsformen skall överlägga med Utrikesnämnden om.

Under år 1999 hölls sju sammanträden i rådet.

8 Det teknisk-vetenskapliga rådet (TVR)

För att bistå krigsmaterielinspektören med beredningen av ärenden som rör klassificering av krigsmateriel inrättades år 1984 ett särskilt teknisk-vetenskapligt råd med företrädare för institutioner med överblick över teknologins tillämpning på civila respektive militära områden. Under år 1999 höll rådet 3 sammanträden.

Genom tillskapandet av Inspektionen för strategiska produkter har det teknisk-vetenskapliga rådets arbetsområde breddats till att vid behov även omfatta produkter med dubbla användningsområden.

9 Informationsverksamhet avseende exportkontroll

Sverige verkar internationellt för en ökad öppenhet kring handeln med krigsmateriel. Även nationellt görs ansträngningar för att sprida kunskap inom detta område. Regeringens offentligt redovisade årliga skrivelse om den svenska exporten är ett led i regeringens ansträngningar för ökad öppenhet. Den årliga skrivelsen publiceras på svenska och engelska och finns tillgänglig på webbplatserna *www.ud.se*, *www.regeringen.se* samt i Rixlex *(www.riksdagen.se)*. För att främja informationstillgången på detta område har Sverige bidragit ekonomiskt till upprättande och utveckling av SIPRI:s Internet-databas som innehåller information om nationella och internationella exportkontrollsystem samt viss statistik över innehav och export.

Att verka för spridning av kunskap om exportkontrollen, både till allmänheten och till de företag som berörs är en viktig uppgift för Inspektionen för strategiska produkter (ISP). ISP gav 1998 ut en reviderad upplaga av den handbok som senast gavs ut av KMI år 1993. Handboken är främst avsedd för dem som inom försvarsindustrin och vid statliga myndigheter har befattning med ärenden som rör tillverkning och utförsel av krigsmateriel. Handboken redovisar gällande lagstiftning, regelverk och handläggningsordning för tillståndsärenden. En motsvarande handbok för verksamhetsgrenen Strategiska Produkter publicerades 1998. Därutöver anordnar ISP återkommande seminarier och informationsmöten om sin verksamhet. Myndigheten upprättade 1998 en utförlig hemsida på Internet. Antalet träffar var under 1999 i genomsnitt 1400 per månad. Adressen är *www.isp.se*. Med särskilt

anslagna medel påbörjades 1998 en studie över hur informationsgivningen från ISP skulle kunna vidareutvecklas. Med hjälp av ett konsultföretag har ISP utarbetat en informationsplan som kommer att genomföras under år 2000. En broschyr "Vad är det ni exporterar?" om exportkontrollbestämmelser har utarbetats och distribuerats till tullkontor, verkstadsindustriföretag, exportkontrollföreningen och enskilda företag m.fl.

I en informationsskrift (Sveriges vapenexportpolitik, UD informerar 1993:4) behandlas vapenexportens roll i den svenska säkerhetspolitiken, den svenska försvarsindustrins omfattning, riktlinjerna för utförsel av krigsmateriel samt det internationella samarbetet för att kontrollera handeln med krigsmateriel. Skriften har också getts ut på engelska, franska och tyska i syfte att främja kunskapen i andra länder om den svenska politiken på området. En revidering av denna skrift planeras.

10 FN-registret och annan internationell rapportering om vapenöverföringar

Förenta nationernas generalförsamling antog i december 1991 en resolution som anmodar medlemsländerna att årligen till ett register över konventionella vapen redovisa såväl sin import som sin export av tyngre konventionella vapen. Handeln med följande sju vapenkategorier rapporteras: stridsvagnar, pansrade stridsfordon, grovt artilleri, stridsflygplan, attackhelikoptrar, stridsfartyg och robotar/robotlavetter.

I samråd med försvarets myndigheter och ISP sammanställer Utrikesdepartementet aktuella uppgifter som i enlighet med den ovannämnda resolutionen överlämnas till FN.

För FN-registrets sjätte år, 1997, hade till 1999 års början 95 av FN:s 185 medlemsländer (jämte observatörslandet Schweiz) lämnat uppgifter om sin export och import av de sju kategorierna tyngre vapen. Genom att rapporter föreligger från alla större exportörer utom Nordkorea och alla större importörer utom några länder i Mellanöstern, beräknas drygt 90 procent av den legala världshandeln med angivna vapen omfattas av registret.

Sverige deltar endast i begränsad omfattning i världshandeln med aktuella tyngre vapensystem.

För år 1998 som är det senaste rapportåret, redovisade Sverige import från Tyskland av 34 splitterskyddade trupptransportfordon (MT-LBu) och 3 bepansrade stridslednings- och radarfordon Piranha från Schweiz. På exportsidan rapporterade Sverige utförsel av 24 stridsfordon CV 9030 till Norge. Rapporten för år 1999 sammanställs senare under året, efter färdigställandet av denna skrivelse.

Sverige verkar på olika sätt för ökad rapportering till FN-registret och för större öppenhet om transfereringar av krigsmateriel. Dessa ansträngningar ingår som ett led i Sveriges strävan att öka den allmänna öppenheten på detta område för att därmed öka förtroendet länder emellan och förbättra informationsunderlaget för en ansvarsfull exportkontroll.

I Organisationens för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) säkerhetsforum har de deltagande 55 länderna enats om att iaktta vissa principer vid transfereringar av krigsmateriel, bl.a. att årligen lämna uppgifter till FN-registret.

Samråd om rapporteringen till FN-registret sker sedan 1995 med övriga medlemmar av EU. I en skrivelse till FN:s generalsekreterare har EU uppmanat övriga FN-medlemmar att lämna uppgifter även om innehav och egen produktion av den krigsmateriel som omfattas av registret i syfte att göra detta mera användbart. Sverige lämnade denna typ av uppgifter till registret första gången 1997. En översyn av registret skedde under 1997, dock utan att några konkreta framsteg kunde noteras beträffande utvidgning av registret. En
ny översyn kan väntas år 2000.

Som ett led i Sveriges strävan efter ökad öppenhet på detta område har sedan 1990 regeringens redogörelse till riksdagen över krigsmaterielexporten överlämnats till FN i engelsk översättning. Sedan hösten 1996 finns uppgifter lämnade till FN-registret tillgängliga på FN:s webbplats *(www.un.org)*.

11 Samarbetet inom EU på exportkontrollområdet

Krigsmaterielområdet har identifierats som ett lämpligt område för samarbete inom ramen för EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik (GUSP). I rådsarbetsgruppen COARM (Council Working Group on Conventional Arms Exports) diskuterar de femton medlemsstaterna regelbundet olika frågor med anknytning till handeln med krigsmateriel. Utöver denna arbetsgrupp finns även ad hoc-gruppen POLARM (ad hoc Working Party on a European Armaments Policy), som är inriktad på frågan om vilka behov av förändringar i nationella regelverk och EU-regler som omstruktureringen av europeisk försvarsindustri ger upphov till.

Den 8 juni 1998 antog EU:s ministerråd en gemensam uppförandekod för vapenexport. Koden utgår från och preciserar ytterligare de gemensamma kriterier för krigsmaterielexport som beslutades av Europeiska rådet i Luxemburg år 1991 och i Lissabon år 1992. Texten till koden bifogas som bilaga 3. I koden anges olika kriterier som skall tillämpas vid den nationella prövningen av exportansökningar. Dessa överensstämmer i allt väsentligt med de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport. Medlemsstaterna ger i koden uttryck för sin avsikt att förstärka utbytet sinsemellan av relevant information för att uppnå en ökad insyn och att gradvis närma den förda exportpolitiken i de olika medlemsstaterna. Medlemsstaterna skall bl.a. informera varandra om potentiella exportaffärer som inte medges, s.k. denials.

Enligt uppförandekoden skall en årlig rapport sammanställas. Varje medlemsstat upprättar årligen, under det första halvåret, en rapport över sin export av krigsmateriel och tillämpning av koden. Rapporterna sammanställs av ordförandeskapet under det andra halvåret och diskuteras vid ett årligt möte inom ramen för GUSP (den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken). I samband med detta möte utvärderas uppförandekodens effekter och eventuella förbättringar

av koden diskuteras. Efter mötet sammanställs den årliga rapporten som skall godkännas av ministerrådet.

Den första årliga rapporten enligt uppförandekoden antogs av rådet hösten 1999. I linje med svenska målsättningar blev rapporten offentlig. Rapporten innehåller bl.a. de riktlinjer som har antagits för att förbättra tillämpningen av koden, prioriteringar för framtida samordnade åtgärder och viss statistik över medlemsstaternas export av konventionella vapen. Rapporten visar att medlemsstaterna under året bl.a. har fortsatt diskussionerna om utformningen av en gemensam europeisk förteckning över krigsmateriel. Man har även utbytt information om tillämpningen av FN:s, EU:s och OSSE:s embargon i syfte att utveckla en gemensam praxis.

Ett antal länder, däribland Norge och Kanada samt ett flertal av de till EU associerade staterna, har uttalat att de kommer att låta sig vägledas av koden i sina beslut om krigsmaterielexport. Koden bifogas denna skrivelse som bilaga 3. Den återfinns på internet under adresserna *www.regeringen.se* och *www.ud.se*.

12 Internationella vapenembargon

Ett beslut av FN:s säkerhetsråd om vapenembargon utgör ett ovillkorligt hinder mot svensk export enligt riktlinjerna för krigsmaterielexport. Under år 1999, hela eller delar av året, gällde bindande embargon beslutade av FN:s säkerhetsråd mot Angola (UNITA), Irak, Förbundsrepubliken Jugoslavien, Liberia, Libyen, Rwanda, Sierra Leone och Somalia. Vidare omfattades Afghanistan, Azerbajdzjan, Etiopien, Eritrea och Yemen av ej bindande embargon beslutade av FN.

EU:s medlemsstater iakttar fullt ut FN:s säkerhetsråds bindande beslut om vapenembargon. Säkerhetsrådets rekommendationer om restriktivitet på området har inte samma bindande karaktär och övervägs från fall till fall. Inom ramen för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken beslutas med enhällighet vissa vapenembargon som går utöver vad FN:s säkerhetsråd har beslutat. Dessa får ses som ett utslag av medlemsstaternas vilja att reagera gemensamt i olika säkerhetspolitiska frågeställningar. Ett vapenembargo beslutat av EU genomförs genom tillämpning av respektive medlemsstats nationella exportkontrollregelverk. EU upprätthöll under hela eller delar av år 1999 embargon mot Afghanistan, Bosnien och Hercegovina, Burma, Etiopien, Eritrea, Indonesien, Irak, Förbundsrepubliken Jugoslavien, Kina, Demokratiska Republiken Kongo, Kroatien, Libyen, Sierra Leone och Sudan. EU:s medlemsstater iakttog vidare ett vapenembargo mot Nagorno-Karabakh som 1992 beslutades av Organisationen för Säkerhet och Samarbete i Europa (OSSE).

13 Internationella ansträngningar för att förebygga och bekämpa destabiliserande ansamlingar och okontrollerad spridning av lätta vapen

I olika internationella fora pågår sedan flera år tillbaka ett arbete för att förebygga och bekämpa destabiliserande anhopningar och spridning av lätta vapen. Sverige fäster stor vikt vid detta arbete och deltar aktivt i dessa ansträngningar, bl.a. med bidrag till olika biståndsprojekt. För närvarande pågår intensiva förberedelsearbeten inför FN-konferensen 2001 mot illegal handel med lätta vapen i alla dess aspekter. Exportkontroll och bekämpning av illegal vapenhandel är viktiga komponenter i detta arbete. Bland andra åtgärder som diskuteras kan nämnas politiska uppförandekoder för tillverkning och export, säker förvaring, märkning och destruktion av lätta vapen. Begreppet lätta vapen omfattar i princip handeldvapen och andra vapen som är avsedda att bäras och användas av en eller ett par personer men någon enhetlig definition har inte fastställts. Internationella studier gör gällande att okontrollerade anhopningar av lätta vapen utgör en allvarlig konfliktbidragande orsak och att en mycket stor andel av alla döda i senare års konflikter fallit offer för lätta vapen – till skillnad mot tunga vapen, såsom stridsvagnar, helikoptrar, stridsflyg, artilleri etc.

Viktiga instrument i det internationella arbetet är också EU:s program för att förebygga och bekämpa olaglig handel med konventionella vapen (1997), EU:s gemensamma åtgärd för att bekämpa destabiliserande anhopning och spridning av handeldvapen och lätta vapen (1998) och EU:s uppförandekod för vapenexport (1998).

Sverige verkar inom EU och internationellt för att varje land skall inrätta och genomföra en ansvarsfull exportpolitik, heltäckande lagar och regler, effektiva kontrollsystem och en väl fungerande administration som kontrollerar tillverkare, köpare och säljare, agenter och mellanhänder. Sverige fäster särskild vikt vid kontrollen av vapenhandlare och vid ökad öppenhet och transparens i vapenhandeln. Den svenska lagstiftningen, som även kontrollerar när personer och företag agerar som förmedlare i vapentransaktioner, utgör ett av de exempel som framhålls i det internationella arbetet.

14 Försvarsindustrin och internationellt samarbete på krigsmaterielområdet

Mot bakgrund bl.a. av den svenska försvarsmaktens krympande materielanslag och den vikande internationella försvarsmaterielmarknaden konstaterades i prop. 1996/97:4 (s. 154) om totalförsvar i förnyelse, som antagits av riksdagen (bet. 1996/97:FöU1), samt i propositionen Det nya försvaret (prop. 1999/2000:30), att ett väsentligt utökat internationellt samarbete framstår som en förutsättning för den svenska försvarsindustrins överlevnad och för försvarsmaktens anpassningsförmåga. Det är inte längre ekonomiskt eller tekniskt möjligt, och inte heller önskvärt, att försöka skapa ett nationellt oberoende inom försvarsmaterielområdet. Regeringens bedömning är att Sverige genom att i ökad utsträckning delta i internationellt

samarbete på detta område bör söka skapa ömsesidiga beroenden som bedöms ge goda förutsättningar att säkra materielleveranser till det svenska försvaret vid behov.

Medan rationaliseringstakten inom försvarsmaterielindustrin i USA har varit hög under 90-talet och sammanslagningen mellan olika företag inom branschen fortskridit i ett raskt tempo, befinner sig motsvarande utveckling i Europa i ett något tidigare skede.

Svensk försvarsindustri har redan genomfört ett antal omstruktureringsåtgärder. Det brittiska företaget Alvis plc förvärvade hösten 1997 Hägglunds Vehicle AB i Örnsköldsvik. Under år 1998 genomfördes en samordning av explosivämnes- och ammunitionstillverkningskapacitet i Sverige, Norge och Finland i de två företagskonstellationerna NAMMO (Sverige, Norge och Finland) och NEXPLO (Sverige och Finland). På svensk sida berördes Bofors LIAB AB, Bofors Explosives AB m.fl. företag. Sedan flera år samarbetar Saab AB med British Aerospace (BAe) i Storbritannien om utvecklingen och marknadsföringen av en exportversion av det svenska stridsflygplanet JAS 39 Gripen. BAe har förvärvat 35 procent av aktierna i Saab AB. Under år 1999 förvärvades Kockums AB, inklusive Karlskronavarvet, av det tyska varvet Howaldtwerke-Deutsche Werft AG (HDW), samtidigt som Celsius AB förvärvade en andel i det tyska bolaget. Efter riksdagens godkännande beslutade regeringen i början av år 2000 att avyttra statens andel av Celsius-koncernen till Saab AB. Ytterligare omstruktureringar torde kunna förväntas under de närmaste åren.

Den 6 juli 1998 undertecknade Sveriges försvarsminister en avsiktsförklaring tillsammans med försvarsministrarna i Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien och Tyskland, om att inleda diskussioner i syfte att identifiera åtgärder för att underlätta försvarsindustrins omstrukturering. Denna avsiktsförklaring, eller "Letter of Intent" (LOI), ledde till upprättandet av sex arbetsgrupper på tjänstemannanivå som har behandlat frågor om leveranssäkerhet, exportkontrollprocedurer, harmonisering av militära krav, forskning och teknologi, säkerhetsskydd samt hantering av teknisk information. Målsättningen var att förslag till en övergripande överenskommelse skulle föreligga i juni 1999 för att sedan godkännas av respektive stat till slutet av året. De tekniskt komplicerade förhandlingarna pågick i själva verket till december 1999 och ett färdigt textförslag är för närvarande föremål för beredningar på nationell nivå. Med hänsyn till förslagets innehåll räknar regeringen med att avtalet skall föreläggas riksdagen för godkännande. Sedan hösten 1998 har regeringen vid flera tillfällen orienterat berörda utskott i riksdagen om förhandlingarnas gång. Vad gäller exportkontrollavsnittet föreligger ett resultat som, i enlighet med den svenska målsättningen, ryms inom ramen för gällande svenska riktlinjer. Det parlamentariskt sammansatta Exportkontrollrådet har också hållits orienterat om förhandlingarna. Det avtal som blir föremål för ratificeringsprocedurer i sex nationella parlament utgör inte slutpunkten för arbetet. Ett fördjupat arbete påbörjas på alla sex frågeområden redan under våren. Vidare kommer frågan om andra europeiska försvarsindustrinationers möjligheter att ta del av LOI-resultatet övervägas i kretsen avtalsslutande parter.

För att svensk försvarsindustri skall kunna hävda sig i omstruktureringsprocessen och önskvärda samarbeten uppnås, fordras att företagen har kvalificerad teknisk

kompetens som kan attrahera beställningar på materielområdet. Sådant samarbete underlättas genom stöd från myndigheterna. I 1996 års försvarsbeslut konstaterades att krigsmaterielexporten var av fortsatt försvarspolitisk vikt och att det därför var önskvärt att regeringen och svenska myndigheter på ett mer aktivt och strukturerat sätt stöttade försvarsindustrins exportansträngningar i större materielprojekt, under förutsättning att exportansträngningarna stod i överensstämmelse med riktlinjerna för krigsmaterielexport. Inom Regeringskansliet koordineras detta stöd sedan 1996 genom en särskild arbetsgrupp på statssekreterarnivå. En särskild befattning på tjänstemannanivå har också inrättats inom Regeringskansliet (Utrikesdepartementet) med uppgift att svara för den löpande samordningen av det exportfrämjande stödet.

15 Utvecklingen av internationell handel med krigsmateriel

I SIPRIS årsbok och i en särskild databas sammanställer SIPRI viss statistik över handeln med krigsmateriel. Enligt senast tillgängliga uppgifter från SIPRI minskade världshandeln med tyngre konventionella vapen med ca 12 procent i fasta priser mellan år 1998 och år 1999. I den lista över exportländer avseende tyngre konventionella vapen (flygplan, krigsfartyg, artilleri, pansarfordon, missiler samt målsöknings- och radarsystem) som SIPRI årligen publicerar ligger Sverige på 14:e plats för perioden 1995-1999 med 0.59 % av världens totala export. Den totala exporten uppgick till 111 314 mrd dollar i 1990 års priser under samma period. Största exportland är USA som under samma tid svarade för ca 42 %, närmast följd av Ryssland (13 %), Frankrike (11 %), Storbritannien (6,6 %) och Tyskland (5,5 %).

Ledande importör av tyngre konventionella vapen var under perioden 1995-1999 Taiwan med 13 %, närmast följd av Saudiarabien (8,3 %), Turkiet (5,8%), Sydkorea (5,4 %) och Egypten(4,3 %). Sverige intog en 38:e plats för motsvarande period med en import uppgående till 0,62 % av världens totala import.

Avdelning II – Exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden

16 Internationellt samarbete om exportkontroll

Under den senare delen av 1980-talet och under hela 1990-talet har frågan om icke-spridning av massförstörelsevapen haft en framstående position på den internationella agendan. Det finns flera orsaker till varför frågan har rönt ett sådant intresse; indikationer på att vissa länder i instabila regioner har visat intresse att anskaffa massförstörelsevapen, avslöjandena om Iraks program för massförstörelsevapen och hur nära landet hade varit att utveckla kärnvapen samt indikationer på ett ökat intresse från icke-statliga aktörer att anskaffa

massförstörelsevapen (t.ex. händelserna i Japan år 1995 där en religiös grupp använde sig av nervgas i Tokyos tunnelbana).

Termen "massförstörelsevapen" brukar reserveras för kärnvapen samt kemiska och biologiska stridsmedel. Därutöver brukar ballistiska missiler med lång räckvidd samt kryssningsmissiler inkluderas i arbetet att hindra spridningen av massförstörelsevapen. Med begreppet "icke-spridning" avses ofta de multilaterala åtgärder som vidtagits med syfte att stävja spridningen av massförstörelsevapen. Dessa åtgärder har framförallt tagit sig uttryck i dels ett antal multilaterala konventioner och dels i ett antal mera informella s.k. exportkontrollarrangemang.

Vad gäller den förstnämnda kategorien kan man särskilt omnämna 1968 års Fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen (NPT), 1972 års Konvention om förbud mot utveckling, framställning och lagring av bakteriologiska (biologiska) vapen och toxinvapen samt deras förstöring (BTWC) samt 1993 års Konvention om förbud mot utveckling, produktion, lagring och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring (CWC). Sverige är fördragsslutande part till alla tre konventioner (jfr SÖ 1970:12; SÖ 1976:18 samt SÖ 1993:28).

Under 1968 års NPT förpliktar sig icke-kärnvapenstaterna att inte ta emot, eller tillverka, kärnvapen samtidigt som de fem kärnvapenmakterna åtar sig att nedrusta. Vidare åtar sig parterna under fördragets artikel III att inte överföra atområbränsle eller särskilt klyvbart material, eller utrustning eller materiel som särskilt konstruerats för tillverkning av särskilt klyvbart material, till någon icke-kärnvapenstat med mindre än att materialet eller utrustningen står under det internationella atomenergiorganets (IAEA) kontroll. I enlighet med artikel III i 1972 års BTWC åtar sig parterna bl.a. att varken direkt eller indirekt överföra utrustning som kan användas för produktion av biologiska stridsmedel. Likaledes föreskriver artikel I i 1993 års CWC en allmän skyldighet med innebörd att parterna inte skall direkt eller indirekt överföra kemiska stridsmedel till någon annan stat.

Det skall särskilt noteras att även om de internationella avtalens primära syfte är att nedrusta och förhindra spridning av massförstörelsevapen så innehåller alla tre bestämmelser om att parterna skall främja handel för fredliga ändamål. Denna inriktning har sin grund i att en betydande del av de aktuella produkterna och teknologierna har dubbla användningsområden – dvs. de har fullt legitima och fredliga användningsområden samtidigt som de kan användas för framställning av vapen. Exempelvis kan viss bioteknisk utrustning användas för framställning av såväl mediciner som biologiska stridsmedel. Vissa kemiska ämnen kan användas för framställning av gödningsmedel samtidigt som de utgör utgångsämnen för kemiska stridsmedel. Civil verksamhet på kärnenergiområdet kan resultera i klyvbart material som kan användas i kärnvapen. Utvecklingen av missiler för uppskjutande av satelliter kan ge en teknologisk grund för framställning av ballistiska missiler. Sådana produkter med dubbla användningsområden - dvs. som kan användas för både civila och militära ändamål - brukar även benämnas "strategiska produkter".

I syfte att underlätta det internationella samarbetet för icke-spridning av massförstörelsevapen har ett trettiotal länder slutit sig samman i ett antal multilaterala exportkontrollarrangemang: Zanggerkommittén (ZC), Nuclear Suppliers' Group (NSG), Australiengruppen (AG), Missilteknologikontroll-regimen (MTCR) samt

Wassenaar-arrangemanget (WA). Medlemskapet i dessa exportkontrollarrangemang redovisas i Bilaga 4. Syftet med arrangemangen är att mellan medlemmarna främja informationsutbyte angående spridningsrisker samt att identifiera varor och teknologier som kan användas för framställning av massförstörelsevapen och vars utförsel således bör kontrolleras på ett samordnat sätt. Rent allmänt kan sägas att en betydande del av arbetet inom dessa arrangemang syftar till att hålla produktlistorna aktuella i ljuset av den teknologiska utvecklingen. Exportkontrollarrangemangen skiljer sig dock från de ovannämnda konventionerna i det att de inte är baserade på några folkrättsligt bindande avtal. Grunden för samarbetet i de multilaterala arrangemangen står snarare att finna i nationell lagstiftning som möjliggör exportkontroll över de varor och teknologier som har identifierats såsom strategiska produkter. Ett deltagande i dessa exportkontrollarrangemang kan således ses som en åtgärd som underlättar uppfyllandet av de folkrättsliga förpliktelserna enligt ovan angivna konventioner om att inte direkt eller indirekt bistå en annan stat när det gäller anskaffning av massförstörelsevapen.

Två nyckelbegrepp i det multilaterala samarbetet är "denials" samt "no-undercut". En medlem i ett arrangemang som har nekat ett utförseltillstånd för en specifik transaktion med hänvisning till arrangemangens målsättningar (en s.k. "denial") förväntas informera de övriga medlemmarna om sitt beslut. De övriga medlemmarna i arrangemanget förväntas då konsultera den stat som utfärdade denna "denial" om de avser besluta om utförseltillstånd för en motsvarande transaktion. Detta konsultationsförfarande brukar benämnas som principen om "no-undercut". Systemet med att meddela "denials" tillämpas inom NSG, AG, MTCR samt WA. Proceduren med "no-undercut"-konsultationer tillämpas inom NSG, MTCR samt AG.

Zanggerkommittén

Zanggerkommittén bildades år 1974. Den bakomliggande orsaken till etablerandet av detta samarbete står att finna i tillämpningen av artikel III i NPT. Som noterades ovan skall parterna inte överföra utrustning eller materiel som särskilt konstruerats för tillverkning av särskilt klyvbart material med mindre än att IAEA:s kontroller tillämpas. Relativt snart efter ikraftträdandet av NPT uppstod olika tolkningar rörande vilken utrustning eller materiel som omfattades av artikel III. I syfte att finna en lösning på tolkningsfrågan tillsattes år 1971 en kommitté bestående av representanter från stater som hade undertecknat NPT under ledning av schweizaren Claude Zangger. Tre år senare resulterade kommitténs arbete i två memorandum: ett som definierade vad som avsågs med atområbränsle och särskilt klyvbart material (Memorandum A), samt ett i vilket den utrustning eller materiel som särskilt konstruerats för tillverkning av särskilt klyvbart material definierades (Memorandum B, även kallad "the trigger list" på grund av att utförsel av den utrustning eller materiel som angavs skulle aktualisera IAEA kontroll). Sverige har deltagit i arbetet inom Zanggerkommittén från första början. År 1990 överenskom medlemmarna om att sammanföra de två listorna i en konsoliderad "trigger list". Genom åren har verksamheten inom Zanggerkommittén varit inriktad mot att hålla den konsoliderade

listan aktuell i ljuset av den tekniska utvecklingen och under år 1999 överenskom medlemmarna att utöka listan med utrustning som kan användas för konvertering av uran.

Nuclear Suppliers' Group

Arbetet under tidigt 1970-tal inom Zanggerkommittén omfattade länder som hade undertecknat NPT. Vid denna tidpunkt fanns det dock betydelsefulla länder som stod utanför icke-spridningsfördraget. I syfte att även inkludera dessa i ansträngningarna att stävja spridningen av kärnvapen bildades vid mitten av 1970-talet Nuclear Suppliers' Group. En bidragande orsak härtill var även den kärnsprängning som Indien genomförde år 1974. År 1976 överenskom medlemmarna i NSG om en mera omfattande kontroll av utförsel av produkter som kunde användas för framställning av kärnämne för vapenbruk – de s.k. "London-riktlinjerna". Sverige blev tidigt medlem i denna regim och deltog i arbetet med framtagandet av riktlinjerna. Arbetet inom NSG fick förnyad aktualitet i början av 1990-talet efter avslöjanden om hur nära Irak hade varit att lyckas utveckla kärnvapen och hur export av kärnrelaterat material hade bidragit till detta. Medlemmarna beslutade vid ett möte i Haag i mars 1991 att uppdatera London-riktlinjerna samt överväga att utöka exportkontrollen från att huvudsakligen kontrollera produkter och materiel relaterade till kärnbränslecykeln till att även omfatta produkter med dubbla användningsområden som kan användas vid konstruktion av kärnvapen. Ett år senare antogs vid plenarmötet i Warszawa "Guidelines for Transfers of Nuclear-Related Dual-Use Equipment, Material and Related Technology" – även kallat "Warszawa-riktlinjerna". Under dessa kontrolleras sådan utrustning och materiel som inte är direkt relaterat till kärnämnet men som kan användas vid framställning av en kärnladdning. Inom NSG äger en kontinuerlig diskussion rum angående eventuella justeringar av riktlinjerna i ljuset av den teknologiska utvecklingen. För närvarande pågår ett arbete inom NSG relaterat till frågan om s.k. immateriella överföringar ("intangible transfers", jfr nedan). Vidare pågår under svenskt ordförandeskap ett arbete med att avgöra hur kontrollen skall tillämpas på komponenter till kontrollerade produkter som återfinns i "Warszawa-riktlinjerna".

Australiengruppen

Australiengruppen bildades år 1985. Bakgrunden till detta exportkontrollarrangemang står framförallt att finna i Iran-Irak konflikten under 1980-talet där det framkom att Irak hade erhållit en betydande nationell kapacitet att tillverka kemiska stridsmedel. Detta fick till följd att flera länder skärpte sin exportkontroll över kemikalier och viss kemisk tillverkningsutrustning. Dessa nationella åtgärder var dock inte koordinerade vilket fick till följd att graden av kontroll varierade från land till land. År 1985 tog Australien initiativ till ett möte med syfte att diskutera möjligheterna för en harmonisering av de nationella kontrollerna. Detta initiativ resulterade i att en lista på kemikalier som borde vara föremål för nationell exportkontroll upprättades. Flera av dessa kemikalier har även fullt fredliga användningsområden. I juni 1990 beslutade medlemmarna i Australiengruppen att

utöka gruppens verksamhetsområde till att även omfatta mikro-organismer, toxiner samt viss tillverkningsutrustning för biologiska stridsmedel. Sverige blev medlem i Australiengruppen under år 1991. Samarbetet inom Australiengruppen har under senare tid blivit utsatt för kritik från länder som menar att ett bibehållande av exportkontroll i förhållande till andra fördragsslutande parter till 1972 års BTWC samt 1993 års CWC verkar diskriminerande. Det är den svenska regeringens uppfattning att vårt deltagande i Australiengruppen kan ses som en åtgärd som fordras för att uppfylla våra internationella förpliktelser under såväl 1972 års BTWC som 1993 års CWC, dvs. att förhindra spridning av biologiska och kemiska vapen.

Missilteknologikontrollregimen

På amerikanskt initiativ inledde år 1982 länderna inom den s.k. G-7-gruppen (dvs. Förenta staterna, Kanada, Frankrike, Italien, Japan, Storbritannien samt Tyskland) diskussioner om exportkontroll av missiler och missilteknologi. Den 16 april 1987 tillkännagavs att dessa diskussioner hade lett till framtagandet av riktlinjer för export av missilteknologi som de enskilda länderna, var för sig, hade för avsikt att implementera genom sin nationella lagstiftning. Till dessa riktlinjer tillfogades ett "Equipment and Technology Annex" i vilket de produkter som skulle omfattas av nationell exportkontroll identifierades. Detta samarbete kom att få namnet Missilteknologikontrollregimen (MTCR). MTCR:s kontrollistor omfattar fullständiga missilsystem (inklusive ballistiska missiler, raketer och missiler för rymduppskjutningar samt sondraketer) och andra system med obemannade luftfarkoster (inklusive kryssningsmissiler, mål- och spaningsplattformar) med en lastförmåga av minst 500 kilogram och en räckvidd av 300 kilometer eller mer. Därutöver kontrolleras komponenter till sådana system samt andra produkter som kan användas för produktion av sådana missiler. Exportkontrollen under MTCR var ursprungligen inriktad mot att stävja spridningen av missiler som kunde användas för insats av kärnvapen. 1993 trädde ändringar av riktlinjerna i kraft som utökade exportkontrollen till att omfatta vapenbärare även för kemiska och biologiska stridsmedel. Det skall även noteras att det i dag inte finns någon multilateral konvention som behandlar missiler. Sedan en kontroll över exporten i enlighet med MTCR:s riktlinjer infördes i svensk exportkontrollagstiftning under år 1991 deltar även Sverige i samarbetet. Under år 1999 har arbetet inom regimen bl.a. varit inriktat mot att i olika internationella fora påpeka riskerna med missilspridningen och att i ljuset av detta redovisa MTCR:s syften.

Wassenaar-arrangemanget

Wassenaar-arrangemanget bildades 1996 som en efterträdare till det multilaterala exportkontrollsamarbete som tidigare hade bedrivits inom ramen för "Coordinating Committe on Multilateral Export Controls" (COCOM). Det kalla krigets slut gjorde det alltmer uppenbart att samarbetet inom COCOM måste utvidgas till att även omfatta forna östblocksländer. I november 1993 beslutade därför medlemmarna att de skulle ersätta COCOM med ett nytt forum och den 31 mars 1994 upphörde COCOM att existera. Vid denna tidpunkt hade dock de stater som deltog i upprättandet av det nya forumet ännu inte överenskommit hur detta skulle gestalta

sig. Sverige deltog i dessa förhandlingar från och med december 1994. I juli 1996 förelåg konsensus om grunddokumentet för detta nya forum som kom att uppkallas efter den plats i Nederländerna där en betydande del av förhandlingarna hade ägt rum - Wassenaar. En mycket betydelsefull skillnad mellan Wassenaar-arrangemanget och dess företrädare COCOM är att den förstnämnda är baserad på föresatsen att handel med de varor som återfinns på kontrollistorna skall vara tillåten men måste övervakas i syfte att undvika destabiliserande ansamlingar. Vidare är samarbetet inom Wassenaar-arrangemanget inte inriktat mot vissa i förväg identifierade stater. Enligt grunddokumentet "Initial Elements" är syftet med arrangemanget att bidra till regional och internationell säkerhet och stabilitet genom att främja transparens rörande överföringar av konventionella vapen och produkter med dubbla användningsområden och därigenom bidra till att undvika s.k. destabiliserande ansamlingar. Detta syfte skall uppnås genom nationellt beslutsfattande i enlighet med nationella bestämmelser. Det skall särskilt noteras att Wassenaar-arrangemanget har en bredare och annorlunda produktinriktning än övriga exportkontrollarrangemang. Till grunddokumentet är två kontrollistor fogade: "Munitions List", som omfattar konventionell krigsmateriel, och "List of Dual-Use Goods and Technologies" som omfattar teknologi med civila och militära användningsområden som inte återfinns på övriga arrangemangs kontroll-listor. Vad gäller kontrollen av den senare kategorin klargörs uttryckligen i "Initial Elements" att arrangemanget är avsett att komplettera och stärka samarbetet i de ovan nämnda arrangemangen utan att dubblera deras arbete. Exempel på produktkategorier som tillhör listan över produkter med dubbla användningsområden är vissa kryptoprodukter och viss industriell tillverkningsutrustning. En översyn av hur arrangemanget har fungerat genomfördes under år 1999. Vid denna översyn fastslog medlemsstaterna att grunddokumentet fungerar väl och att det således inte förelåg någon anledning att ändra i detta. Medlemmarna överenskom emellertid om vissa åtgärder för att fördjupa och effektivisera det löpande informationsutbytet i arrangemanget, och för att snabbare uppdatera produktlistorna för att bättre kunna möta den snabba tekniska utvecklingen på många områden.

EU:s rådsförordning om produkter med dubbla användningsområden

EU har antagit en förordning, (EG) nr 3381/94, om upprättandet av en gemenskapsordning för kontroll av export av produkter med dubbla användningsområden, vilken trädde i kraft den 1 juli 1995 (EGT nr L 367, 31.12.1994, s. 1). Till skillnad från ovanstående exportkontrollarrangemang är denna förordning juridiskt bindande för Sverige. Förordningen syftar till att förlika medlemsstaternas åtaganden inom ramen för de multilaterala exportkontrollarrangemangen med friast möjliga handel inom den inre marknaden. Utvecklingen inom exportkontrollarrangemangen NSG, MTCR, AG och WA beaktas genom kontinuerliga ändringar och uppdateringar av varulistorna till förordningen. Tillämpningen av gemenskapsförordningen är föremål för regelbundna diskussioner i en samordningsgrupp som särskilt upprättats för detta ändamål. Efter en översyn av hur förordningen fungerat under dess två första år har kommissionen i maj 1998 lagt fram ett förslag till revision av densamma. En av rådet tidigare tillsatt ad hoc

arbetsgrupp har till uppgift att bearbeta förslaget. Arbetsgruppen kan förväntas slutföra detta arbete under år 2000 så att den reviderade förordningen kan träda i kraft någon gång under slutet av detta år eller under nästa år.

Immateriella överföringar

Ett aktuellt frågekomplex som under året varit föremål för arbete i flertalet exportkontrollarrangemang är frågan om den fortsatta kontrollen av s.k. immateriella överföringar ("intangible transfers"), dvs. överföring av teknologi utan att någon fysisk produkt exporteras. Det kan vara frågan om elektronisk överföring av programvara eller teknisk information, såsom ritningar och, utbildningsmaterial via t.ex. datalänk, fax eller internet. Reglerna i exportkontrollarrangemangen utformades i allt väsentligt i en tid då programvara och datafiler spreds på magnetband, disketter och CD. Näten var långsammare och mindre tillförlitliga än idag och både säljare och köpare föredrog att få programvara, datafiler, m.m förmedlade genom fysiska media. Senare års mycket snabba utveckling av elektroniska informations- och kommunikationstjänster har medfört att det idag är både långsammare, dyrare och ofta mindre säkert att överföra teknologi på det gamla sättet. Elektronisk överföring har blivit regel snarare än undantag. Bristen på allmänt tillgängliga säkerhetslösningar, som tidigare var en återhållande faktor, är på väg att avhjälpas. Exportkontrollarrangemangen står inför ett kontrollproblem av nytt slag. Det råder allmän enighet om att elektronisk överföring åtminstone till viss del måste kontrolleras för att inte exportkontrollens syften skall undergrävas genom ett kringgående av den fysiska kontrollen. Diskussionen handlar främst om hur man i praktiken kan kontrollera elektronisk export samtidigt som skyddet för grundläggande medborgerliga fri- och rättigheter upprätthålls. Det skall noteras att kommissionens förslag till ny rådsförordning om kontroll av export av produkter med dubbla användningsområden (se ovan) inbegriper även i explicita ordalag kontroll av tekniköverföring via elektroniska medier, telefax och telefon.

17 Lagen om strategiska produkter

Det har noterats ovan att grunden för det multilaterala samarbetet inom exportkontrollarrangemangen rörande produkter med dubbla användningsområden inte står att finna i något folkrättsligt bindande avtal utan snarare i en nationell lagstiftning som möjliggör kontroll av utförsel enligt de riktlinjer som dragits upp gemensamt inom arrangemangen. För svenskt vidkommande regleras utförsel av strategiska produkter i Rådets förordning (EG) nr 3381/94 om upprättandet av en gemenskapsordning för kontroll av export av produkter med dubbla användningsområden (EGT nr L 367, 31.12.1994, s. 1). Till denna förordning finns ett antal bilagor som innehåller produktlistor m.m. (jfr 1994/942/GUSP, senast ändrad genom 1999/193/GUSP). Rådsförordningen kompletteras av lagen (1998:397) om strategiska produkter och förordningen (1998:400) om strategiska produkter (ändrad senast 1999:681). Båda författningarna trädde i kraft den 1 juli

1998 och ersatte lagen (1991:341) om strategiska produkter samt förordningen (1994:2060) om strategiska produkter.

Lagen (1998:397) om strategiska produkter är tillämplig på bl.a. följande produkter:

1. fullständiga robot- och raketsystem och andra obemannade luftfarkoster som kan utnyttjas som bärare av massförstörelsevapen,
2. delsystem, komponenter och konstruktionsmaterial för sådana system som avses i 1 och som kan uppnå en räckvidd av minst 300 kilometer,
3. provnings- och tillverkningsutrustning för system, delsystem och komponenter som avses i 1 och 2,
4. biologiska ämnen som kan användas i biologiska stridsmedel och kemiska prekursorer (utgångsämnen) som kan användas för tillverkning av kemiska stridsmedel,
5. utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska eller kemiska stridsmedel samt av sådana biologiska ämnen och kemiska prekursorer som avses i 4,
6. kärnämnen, mineraler med halt av kärnämne, det som har framställts av kärnämne eller varor där sådana ämnen ingår,
7. utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller ställts i ordning för bearbetning, användning eller framställning av kärnämnen,
8. utrustning eller material som kan användas för framställning av kärnladdningar,
9. andra högteknologiska produkter som direkt eller indirekt kan användas i förstörelsebringande syfte,
10. programvaror för automatisk databehandling och andra programvaror särskilt utformade för produkter som avses i 1-3 och 9 eller utrustning eller material som avses i 5, 7 och 8,

Utförsel av ovan angivna produkter, tillverkningsutrustning, programvaror samt teknologi är föremål för tillståndsgivning och tillståndsgivande myndighet är Inspektionen för Strategiska Produkter. Information om antalet till ISP inkomna utförselärenden rörande produkter med dubbla användningsområden lämnas i Bilaga 4. Till skillnad från vad som gäller under krigsmateriellagstiftningen - där utförseltillstånd utgör undantag från ett generellt exportförbud - är förhållandet det omvända vad gäller produkter med dubbla användningsområden: Här är utgångspunkten den att utförseltillstånd skall ges såvida inte ett sådant strider mot Sveriges utrikes-, säkerhets- eller försvarspolitiska intressen. Krav på tillstånd gäller även för den situation att någon i Sverige tillhandahåller produkter med dubbla användningsområden som finns i utlandet åt någon i utlandet. Tillstånd kan även krävas för utförsel av produkter som inte är angivna i bilagorna till rådets förordning (EG) nr 3381/94 om exportören har informerats av ISP att produkten är eller kan vara avsedd att användas i samband med massförstörelsevapen eller missiler som är kapabla att bära sådana vapen. Likaledes föreligger ett krav på att en exportör skall informera ISP om exportören misstänker att en produkt kan komma att användas i samband med massförstörelsevapen eller missiler som är kapabla att bära sådana vapen. En bestämmelse som möjliggör kontroll av icke-listade produkter benämns

"catch-all"-klausul och syftar till att tillse att syftet med regleringen inte kringgås på grund av att produktlistorna sällan kan vara heltäckande i ljuset av den teknologiska utvecklingen (jfr artikel 4 i rådsförordningen).

Det har varit regeringens ambition att de rutiner som tillämpas i exportkontrollen skall vara rationella och effektiva, för att förenkla för industrin. Ett framgångsrikt arbete i detta avseende kan medföra att industrin också erhåller en fördel i förhållande till konkurrenter från länder där proceduren tar längre tid. Initiativ som syftar till att uppfylla denna målsättning tas löpande av såväl regeringen som ISP.

Genom en författningsändring under år 1999 infördes en möjlighet för ISP att utfärda föreskrifter om generellt tillstånd (SFS 1999:681). Med stöd av denna bestämmelse har inspektionen utfärdat s.k. "öppna" generella tillstånd vilka är kungjorda i Tullverkets författningssamling (TFS 1999:40). Dessa föreskrifter trädde i kraft den 1 augusti 1999. Ett "öppet" generellt tillstånd kräver ingen ansökan utan exportören åberopar bara tillämpligt tillstånd vid exporttillfället. Hittills utfärdade generella tillstånd är dels ett allmänt generellt tillstånd som motsvarar tidigare företagsvisa generella tillstånd, dels ett tillstånd att exportera kryptoprodukter av s.k. massmarknadskaraktär med en nyckellängd på maximalt 128 bitar till 60 olika destinationer utanför EU och dels ett tillstånd att föra ut vissa Wassenaar-produkter före eller efter reparation eller demonstration till samma 60 destinationer.

Lagen om strategiska produkter saknar bestämmelser om möjligheten att erhålla förhandsbesked om huruvida ett utförseltillstånd kommer att ges vid en eventuell export av produkter med dubbla användningsområden till en specifik destination. En praxis har dock utvecklats med innebörd att ISP ger företag ett förhandsbesked. Denna ordning motiveras främst av att det finns ett givet intresse hos en exportör att få en uppfattning om möjligheterna att genomföra en transaktion med ett "riskland" innan offertarbetet påbörjas. Under år 1999 lämnades 16 förhandsbesked varav 7 var negativa.

Det pågående arbetet med att revidera EU:s rådsförordning för kontroll av produkter med dubbla användningsområden kommer att föranleda antagandet av en ny nationell lagstiftning. När förhandlingarna har avslutats finns en beredskap att snabbt förelägga riksdagen ett sådant lagförslag.

18 Kryptografi

I regeringens skrivelse till riksdagen 1998/99:116 om kryptografi, fastställd den 6 maj 1999, redvisar regeringen sin uppfattning när det gäller vissa aspekter på användning och kontroll av kryptoprodukter.

Frågan om vilken grad av exportkontroll som skall utövas över kryptoprodukter har tilldragit sig betydande uppmärksamhet både i Sverige och internationellt. Hänsyn måste tas både till dessa produkters viktiga roll för utvecklingen av elektroniska tjänster, och det säkerhetspolitiskt betingade intresset av att försvåra åtkomsten till starka krypton för exempelvis sådana användare som är länkade till utveckling eller produktion av massförstörelsevapen. Den internationella

diskussionen bedrivs i första hand i Wassenaar-arrangemanget, där en ny varulista för informationssäkerhetsprodukter antogs i december 1998, med en tvåårig giltighetstid för vissa kryptoprodukter på denna lista. Denna ordning har motiverats av behovet att ompröva listans innehåll i ljuset av den snabba tekniska utvecklingen på området.

Regeringens ståndpunkt i denna fråga är att det finns fortsatta säkerhetspolitiska skäl att förhindra spridning av viss kryptoteknik till olämpliga mottagare i vissa länder. Friast möjliga handel med kryptoprodukter bör eftersträvas på EU:s inre marknad för att främja elektronisk kommunikation och handel samt IT-utvecklingen i Sverige och övriga EU. Även mot tredje land verkar Sverige för en friare handel med kryptoprodukter med beaktande av de säkerhetspolitiska hänsynen. En internationell samsyn måste dock uppnås vad gäller bl.a. EU-ländernas kontroll mot tredje land. Om olika länder driver olika politik blir kontrollen i praktiken verkningslös och industriellt snedvridande. För en internationell samsyn talar också behovet av att undvika en situation där Sverige tillämpar en lägre grad av kontroll än andra viktiga exportländer. Detta skulle nämligen kunna få till följd att Sverige blev föremål för exportrestriktioner från dessa länders sida.

Det är regeringens målsättning att den begränsade exportkontroll av kryptoteknik som är motiverad skall upprätthållas på ett så snabbt och smidigt sätt att den i jämförelse med andra länders kontrollprocedurer inte skall medföra en konkurrensnackdel för svensk industri, utan helst ge en konkurrensfördel. Det "öppna" generella tillstånd som trädde i kraft år 1999 bl.a. för export av kryptoprodukter av massmarknadskaraktär till alla betydande exportmarknader, liksom en smidig kontrollprocedur i övrigt – bl.a. införs nu elektronisk licensansökan och licensgivning – har medfört att många av de problem som företagen upplevt i exportkontrollen nu får anses vara undanröjda. Även de förenklingar som genomfördes av Wassenaar arrangemanget år 1998 (bl.a. undantogs kryptoprodukter som inriktas på autenticering eller på eget personligt bruk) samt av EU år 1999 på massmarknadsområdet har bidragit till minskad byråkrati för företagen och till en bättre fokusering av exportkontrollen på ett begränsat antal kryptoprodukter och användare där kontrollintresset väger över frihandelsintresset.

Den förda politiken på kryptoområdet skall enligt regeringens ståndpunkt präglas av flexibilitet och lyhördhet i syfte att ta i beaktande det växande behovet av säker kommunikation, förändringar i andra länders politik och den fortsatta tekniska utvecklingen på området.

Svensk krigsmaterielexport år 1999

1 Bakgrund

Inspektionen för strategiska produkter (ISP) följer kontinuerligt marknadsföringen och exporten av krigsmateriel från Sverige. De företag (jämte s.k. handladdare – enskilda som tillverkar jaktammunition) som har tillstånd att bedriva verksamhet på krigsmaterielområdet – för närvarande omkring 200, varav ca 40 är aktiva som exportörer – är skyldiga att lämna redovisningar i olika hänseenden till ISP. I propositionen 1984/85:82 om ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport uttalade regeringen sin avsikt att varje år lämna riksdagen en redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten. Föreliggande redogörelse avser den svenska krigsmaterielexporten år 1999.

2 Beviljade utförseltillstånd

Fr.o.m. 1993 redovisas värdet av beviljade utförseltillstånd uppdelat på de två underkategorierna krigsmateriel för strid (KS) och övrig krigsmateriel (ÖK), som då infördes. Den senare kategorin omfattar i huvudsak materiel som tidigare inte stod under kontroll alls. En konsekvens av denna breddning av krigsmaterielbegreppet är att statistiken därefter omfattar även materiel som tidigare inte kontrollerades, och även viss utförsel för civil eller delvis civil användning (vilket inte var aktuellt med det traditionella krigsmaterielbegreppet). Värdet av beviljade utförseltillstånd för exportförsäljning ökade 1999 med knappt 120 % i förhållande till föregående år. Fr.o.m. 1993 redovisas värdet av beviljade utförseltillstånd uppdelat på de två underkategorierna krigsmateriel för strid (KS) och övrig krigsmateriel (ÖK), som då infördes. En konsekvens av denna breddning av krigsmaterielbegreppet är att statistiken därefter omfattar även tillståndsgivning för materiel klassad som övrig krigsmateriel för utförsel till civil eller delvis civil användning. Ökningen 1999 avsåg uteslutande övrig krigsmateriel. Värdet av beviljade utförseltillstånd för krigsmateriel för strid minskade med 25,3 %. Utförseltillstånden för exportförsäljning avser å ena sidan många små transaktioner avseende exempelvis reservdelar och ammunition, å andra sidan ett begränsat antal mycket omfattande transaktioner av stora vapensystem som levereras över flera år. Sådana stora affärer, som inte nödvändigtvis uppträder varje år, kan påverka ett enskilt års resultat påtagligt. Som framgår av figur 2 nedan uppvisar statistiken över beviljade utförseltillstånd avsevärda skillnader från år till år. Dessa variationer har dock en begränsad inverkan på omfattningen av den faktiska exporten av svensk krigsmateriel eftersom den faktiska utförsel som sammanhänger med ett stort utförseltillstånd normalt sprids ut över flera år.

Tabell 1. Beviljade utförseltillstånd för försäljning under åren 1991-1999 i löpande priser

År	Värde i löpande priser mkr			Förändring i % jämfört med föregående år		
	Totalt	KS	ÖK	Totalt	KS	ÖK
1991	2 487			- 13,3		
1992	2 992			+ 20,3		
1993	6 106	1 942	4 164	+ 104,1		
1994	4 268	1 991	2 277	- 30,1	+ 2,5	- 45,3
1995	6 543	2 011	4 532	+ 53,3	+ 1,0	+ 99,0
1996	2 859	662	2 197	- 56,3	- 67,1	- 51,5
1997	5 061	2 481	2 580	+ 77,0	+ 274,8	+ 17,4
1998	3 273	1 449	1 824	- 35,3	- 41,6	- 29,3
1999	7 153	1 082	6 071	+ 118,5	- 25,3	+ 232,8

3 Faktiska leveranser

ISP:s utförselstatistik grundar sig på uppgifter om fakturerat värde av levererad materiel som redovisas av exportföretagen. Den svenska exporten av krigsmateriel har ökat något i förhållande till föregående år räknat i löpande priser (se tabell 2 nedan). Ökningen hänförs till utförsel av krigsmateriel för strid medan exporten av övrig krigsmateriel har minskat. De största mottagarna av krigsmateriel för strid var under året Norge och Schweiz, följt av Brasilien, Venezuela, USA och Frankrike (se vidare bilagans avsnitt 4). Även Sveriges totala varuexport har ökat varför krigsmaterielexportens andel av den totala varuexporten är oförändrad. Den svenska vapenexporten redovisas även i den allmänna utrikeshandelsstatistiken, som grundas på tullmyndigheternas uppgifter till Statistiska centralbyrån (SCB). I SCB:s statistik ingår dock även vissa civila produkter som inte omfattas av lagen om krigsmateriel. Dessa siffror är inte jämförbara med ISP:s statistik och redovisas inte i denna skrivelse.

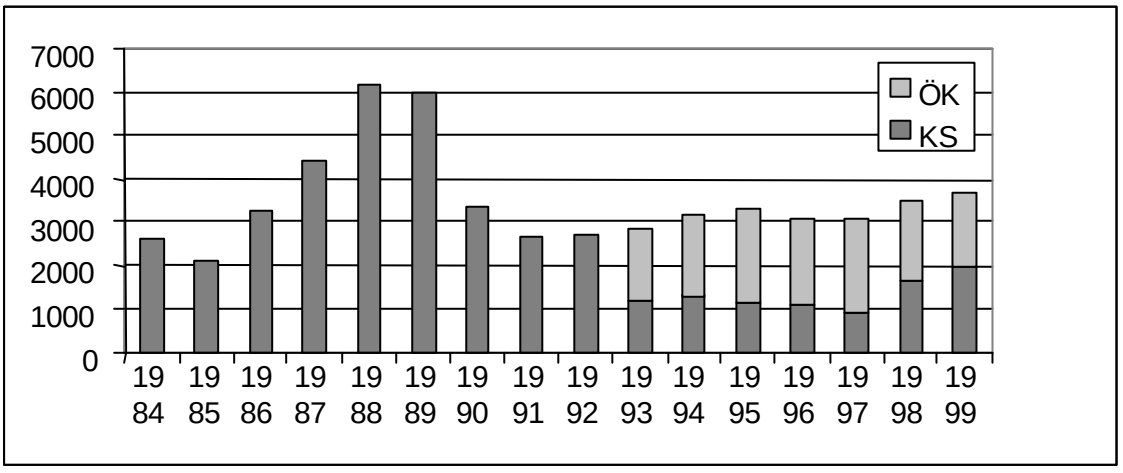
Förändringar från ett år till ett annat i den statistik som redovisas i denna skrivelse ger i sig inte underlag för en mer långsiktig bedömning av utvecklingstendenser. En enstaka större leverans ett år kan medföra kraftiga utslag i statistiken. Utvecklingen på exportmarknaderna under 1990-talet har präglats av det kalla krigets slut, som medfört att många försvarsmakter skurit ned sina försvarsmaterielanslag. Den effekt som exportmarknadernas tillbakagång haft på svensk krigsmaterielexport har delvis maskerats genom den breddning av krigsmaterielbegreppet som ägde rum år 1993, och som innebar att många nya materielslag för första gången medtogs i utförsel-statistiken. Mellan år 1992 och 1993 halverades exporten av "traditionell" krigsmateriel, vilket i totalsiffran doldes genom tillkomsten av tidigare ej registrerade materielslag i den nya ÖK-kategorin.

Tabell 2. Värdet av svensk krigsmaterielexport under åren 1989-1999 i löpande priser

År	Sveriges totala varuexport (löp.priser) mkr	Krigsmaterielexport						
		löpande priser mkr			andel av varuexp %	förändring i %		
		Totalt	KS	ÖK		**Totalt**	KS	ÖK
1989	332 580	6 005			1,81	**- 2,4**		
1990	339 850	3 327			0,98	**- 44,6**		
1991	332 779	2 705			0,81	**- 18,7**		
1992	326 031	2 753			0,84	**+ 1,8**		
1993	388 290	**2 863**	1 216	1 647	0,74	**+ 4,0**		
1994	471 602	**3 181**	1 347	1 834	0,68	**+11,1**	+10,8	+11,4
1995	567 836	**3 313**	1 148	2 165	0,58	**+ 4,1**	- 14,8	+18,0
1996	569 167	**3 087**	1 136	1 951	0,54	**- 6,8**	- 1,0	- 9,9
1997	632 709	**3 101**	939	2 162	0,49	**+ 0,5**	- 17,3	+10,8
1998	673 091	**3 514**	1 662	1 852	0,52	**+13,3**	+77,0	- 14,3
1999	700 000[1]	**3 654**	1 954	1 700	0,52[1]	**+ 4,0**	+17,6	- 8,2

[1] Preliminär uppgift

Figur 1. Värdet av svensk krigsmaterielexport i miljoner kronor år 1984-1999, fr.o.m. år 1993 fördelat på övrig krigsmateriel (ÖK) och krigsmateriel för strid (KS)

Tabell 3. Värdet av svensk krigsmaterielexport i miljoner kronor 1998-1999 fördelat på krigsmaterielförteckningens huvudområden

		1998	1999
Krigsmateriel för strid (KS)			
KS1	Finkalibriga eldrörsvapen	0	0
KS2	Kanoner, pansarvärnsvapen	248	405
KS3	Ammunition	358	426
KS4	Robotar, raketer, torpeder, bomber	260	186
KS5	Eldledningsutrustning	274	257
KS6	ABC-stridsmedel	0	1*
KS7	Krut och sprängämnen	107	89
KS8	Krigsfartyg	53	144
KS9	Stridsflygplan	0	0
KS10	Stridsfordon	361	444
KS11	Riktade energivapen	0	0
	SUMMA KS	1 662	1 953

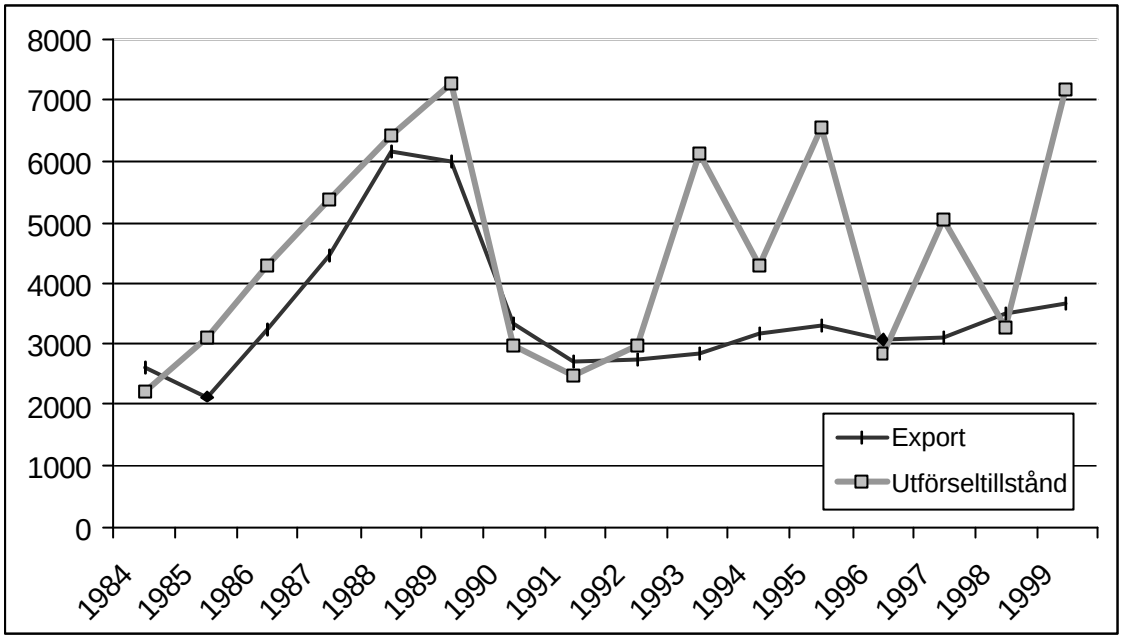
* Exporten av KS6 avser komponenter till tårgasprodukter till länder i Västeuropa

Övrig krigsmateriel (ÖK)			
ÖK21	Finkalibriga, eldrörsvapen, delar m.m	3	6
ÖK22	Kanoner, pansarvärnsvapen, delar m.m.	92	112
ÖK23	Övningsammunition m.m.	320	316
ÖK24	Övningsraketer, röjningsutrustning m.m.	100	34
ÖK25	Spanings- och mätutrustningar m.m	229	384
ÖK26	Skyddsmateriel m.m.	17	30
ÖK27	Krut- och sprängämneskomponenter	0	5
ÖK28	Fartyg för bevakning m.m.	579	1
ÖK29	Flygplan utformade för militärt bruk m.m.	84	75
ÖK30	Fordon utformade för militärt bruk m.m.	78	275
ÖK31	Riktade energivapen	0	0
ÖK32	Fortifikationer	0	0
ÖK33	Elektronisk utrustning för militärt bruk	33	40
ÖK34	Fotografisk och elektrooptisk utrustning	15	3
ÖK35	Övningsmateriel	274	397
ÖK36	Tillverkningsutrustning	9	14
ÖK37	Programvara	18	9
	SUMMA ÖK	1 951	2 162
	SUMMA ÖK	1 852	1 700

En jämförelse av tabellerna 1 och 2 ovan visar att det sammanlagda värdet av beviljade utförseltillstånd under ett år kan skilja sig avsevärt från värdet av faktiska leveranser under samma år. Detta beror på att givna utförseltillstånd ofta avser utförsel som sträcker sig över flera kalenderår, liksom på att tillstånd i några fall inte utnyttjas helt. Den kraftiga ökningen av beviljade utförseltillstånd under år 1997 och 1999 återspeglas inte alls i den faktiska utförseln detta år. Det är omöjligt att

förutsäga hur ökningen kommer att avspeglas i faktisk utförsel kommande år, bl.a. eftersom den låga nivån på beviljade utförseltillstånd år 1996 och 1998 kommer att ha en fortsatt dämpande effekt.

Figur 2. Värdet av utförseltillstånd respektive faktisk export av krigsmateriel i miljoner kronor år 1984-1999

4 Geografisk fördelning

Den svenska regeringen har som målsättning att visa största möjliga öppenhet i redovisningen av krigsmaterielexporten. Ett sätt att tillmötesgå detta önskemål är exempelvis att redovisa mottagarländerna för varje huvudkategori i krigsmaterielförteckningen. Regeringen avser att studera denna och andra möjligheter när det blir tekniskt möjligt för ISP att ta fram nödvändigt underlag för ytterligare rapportering. Strävan efter större öppenhet måste alltid vägas mot de regler som finns om kommersiell sekretess och utrikessekretess i vissa fall.

Totalt mottog 49 länder leveranser av svensk krigsmateriel under år 1999 mot 51 år 1998 och 49 år 1997. Den regionala fördelningen av exporten i tabell 4 uppvisar det normala mönstret, som är att den största delen av svensk krigsmaterielexport går till Norden, övriga Västeuropa och Nordamerika. Under år 1998 gick ca 62 % av den totala utförseln till dessa destinationer. Mönstret har blivit ännu tydligare 1999 då motsvarande andel utgjorde 75 % av den totala exporten. Utanför denna krets noteras särskilt en kraftig nedgång av exporten till Asien, främst som följd av den ekonomiska krisen där, samtidigt som Latinamerikas andel har ökat från 12 % till 18 %.

Tabell 4. Krigsmaterielexportens fördelning på regioner i procent av värdet under åren 1997-1999

	1997	1998	1999

	KS	ÖK	**Tot**	KS	ÖK	**Tot**	KS	ÖK	Tot
Norden	11	31	**17**	11	44	**27**	39	26	**33**
Övriga Västeuropa	36	18	**31**	22	21	**21**	27	37	**32**
Central- och Östeuropa	0	1	**0**	1	2	**1**	0	2	**1**
Nordamerika	17	16	**17**	17	10	**14**	7	13	**10**
Latinamerika	3	8	**4**	8	16	**12**	23	12	**18**
Australien och Nya Zeeland	2	1	**2**	3	3	**3**	1	2	**1**
Asien	30	24	**28**	38	4	**22**	3	7	**5**
Afrika	0	1	**0**	0	0	**0**	0	0	**0**
Totalt	100	100	**100**	100	100	**100**	100	100	**100**

I det följande redovisas krigsmaterielexporten fördelad på mottagarländer. I tabell 5 har medtagits alla länder till vilka utförseln av krigsmateriel har överstigit 1 miljon kronor under något av åren 1997-1999.

Största enskilda mottagarland av svensk krigsmateriel 1999 var liksom närmast föregående år Norge (1 032 mkr) följt av Brasilien (362 mkr), Tyskland (343,2 mkr), USA (304 mkr) och Schweiz (298 mkr). Dessa fem destinationer svarar för sammanlagt ca 60 % av den totala svenska exporten av krigsmateriel.

Krigsmaterielexport understigande 50 000 kronor betecknas i tabell 5 med 0,0 miljoner kronor.

Tabell 5. Exporten av krigsmateriel i miljoner kronor år 1997-1999 fördelad på länder

	1997			**1998**			**1999**		
	KS	**ÖK**	**Totalt**	**KS**	**ÖK**	**Totalt**	**KS**	**ÖK**	**Totalt**
Australien	2,9	50,5	53,4	57,9	59,4	117,3	21,0	31,4	52,4
Bahrain	-	0,0	0,0	-	0,8	0,8	0,0	0,1	0,1
Bangladesh	16,5	2,7	19,2	-	-	-	-	-	-

Belgien	1,0	9,6	10,6	-	11,5	11,5	0,1	17,6	17,6
Brasilien	17,4	46,8	64,2	166,4	98,4	264,8	201,1	161,3	362,4
Canada	23,1	20,9	44,1	8,0	9,2	17,1	25,6	31,6	57,2
Chile	16,0	-	16,0	0,2	0,1	0,4	-	-	-
Danmark	221,1	98,8	319,9	64,8	58,8	123,6	89,8	68,2	158,0
Estland	-	-	-	-	-	-	0,0	2,8	2,8
Finland	14,5	41,3	55,8	2,1	40,8	42,9	1,7	19,1	20,8
Frankrike	2,1	34,4	36,6	108,2	42,7	150,9	125,4	77,1	202,5
Förenade Arabemiraten	-	16,3	16,3	-	6,2	6,2	0,0	8,3	8,3
Grekland	0,3[1]	3,3[1]	3,6[1]	21,1	0,4	21,6	0,0	0,2	0,2
Indien	3,9	76,0	79,9	-	5,8	5,8	0,0	5,0	5,0
Indonesien	8,0	3,2	11,2	-	0,9	0,9	0,0	0,3	0,3
Irland	2,4	10,0	12,4	5,6	6,8	12,4	6,0	3,7	9,7
Italien	2,4	3,7	6,1	3,1	6,1	9,2	4,2	40,3	44,5
Japan	0,4	283,0	283,4	0,5	102,3	102,8	0,2	19,5	19,7
Kuwait	-	0,0	0,0	-	6,0	6,0	-	-	-
Republiken Korea	-	6,6	6,6	-	-	-	-	-	-
Lettland	-	-	-	-	-	-	0,0	2,0	2,0
Litauen	12,1	1,3	13,4	35,2	8,9	44,1	4,9	6,1	10,9
Malaysia	-	78,2	78,2	2,6	17,2	19,9	30,7	3,9	34,6
Mexico	-	-	-	-	-	-	63,2	1,0	64,1
Nederländerna	0,0	2,6	2,6	0,1	3,5	3,6	-	9,4	9,4
Nepal	-	-	-	22,7	1,9	24,6	-	-	-
Norge	56,7	104,3	161,0	667,3	104,7	772,0	676,3	355,9	1032,2
Nya Zeeland	3,8	0,3	4,2	-	1,5	1,5	-	0,7	0,7
Oman	104,0	1,4	105,4	-	0,2	0,2	-	3,6	3,6
Pakistan	21,8	37,9	59,7	34,2	4,1	38,3	-	5,1	5,1
	1997			**1998**			**1999**		
	KS	**ÖK**	**Totalt**	**KS**	**ÖK**	**Totalt**	**KS**	**ÖK**	**Totalt**
Polen	0,1	0,4	0,5	0,0	0,5	0,5	0,4	20,2	20,6
Portugal	0,1	0,3	0,4	-	-	-	1,1	0,2	1,2
Saudiarabien	-	-	-	-	1,0	1,0	0,4	0,4	0,4
Schweiz	5,3	24,1	29,4	65,6	20,9	86,5	276,1	21,6	297,7
Singapore	46,3	119,4	165,7	2,2	489,7	492,0	20,6	25,8	46,4
Slovenien	-	-	-	-	1,9	1,9	-	1,3	1,3
Spanien	0,1	2,1	2,2	0,6	3,3	3,9	0,6	8,4	8,9

Storbritannien	1,2	193,4	194,6	0,2	37,0	37,2	0,6	58,9	59,4
Thailand	24,2	21,3	45,4	-	65,0	65,0	-	51,3	51,3
Tjeckien	-	-	-	-	-	-	1,5	0,8	2,3
Tunisien	10,1	1,7	11,8	-	1,9	1,9	-	1,6	1,6
Tyskland	39,1	465,7	504,8	24,9	220,2	245,1	30,1	313,1	343,2
USA	125,5	348,6	474,1	155,0	309,9	464,4	116,4	187,7	304,0
Venezuela	42,2	15,1	57,3	97,5	54,6	152,1	177,3	48,7	226,0
Österrike	114,2	35,4	149,6	114,7	45,9	160,5	79,1	84,4	163,5
Övriga länder	0,2[2]	1,0[3]	1,2	1,1[4]	2,0[5]	3,1[6]	0,3[7]	1,3	1,8
SUMMA	**939**	**2 165**[1]	**3 104**[1]	**1 662**	**1 852**	**3514**	**1 954**	**1 700**	**3 654**

Totalbeloppen kan i vissa fall skilja sig från summan av ÖK- och KS-beloppen vilket beror på att alla siffror har avrundats till en decimal.

---

1 Rättelse införd jämfört med föregående år avseende Grekland

2 Estland, Island och Sydafrika.

3 Andorra, Argentina, Brunei, Estland, Island, Mauritius, Nya Kaledonien (Frankrike), Peru, Ryssland, Sydafrika, Tjeckien och Ungern.

4 Sydafrika och Tjeckien.

5 Argentina, Estland, Hongkong (Kina), Island, Mauritius, Namibia, Nya Kaledonien (Frankrike), Peru, Ryssland, Tjeckien, Ungern och Zimbabwe.

6 Israel, Peru och Sydafrika

7 Andorra. Hongkong (Kina), Island, Mauritius, Namibia, Peru, Sydafrika och Ungern

5 Upplåtelse av tillverkningsrätt, samarbete m.m.

Under år 1999 har sex tillstånd lämnats för upplåtelse av tillverkningsrätt utom riket. Tillstånden har avsett Frankike, Malaysia, Norge, Polen, Sydafrika och USA.

Nio samarbetsavtal har granskats och godkänts avseende gemensam utveckling eller produktion med följande länder: Finland (två tillstånd), Frankrike, Grekland, Malaysia, Singapore, Storbritannien, Sydafrika och USA.

Prövningen av ärenden rörande upplåtelse av tillverkningsrätt och samarbete med utländsk part sker, oavsett materieltyp, med de strängare kriterier som gäller för export av krigsmateriel för strid, eftersom sådant samarbete i regel medför en långsiktigare bindning än regelrätt export. Sådana avtals omfattning, deras utsträckning i tiden, reexportklausuler m.m. granskas därvid i detalj.

Regeringen har med stöd av lagen (1992:1300) om krigsmateriel föreskrivit en skyldighet för den som har upplåtit tillverkningsrätt avseende krigsmateriel till någon i utlandet eller som ingått avtal om samarbete med någon i utlandet att årligen redovisa huruvida avtalen fortfarande är i kraft, om tillverkning eller annat samarbete enligt sådant avtal alltjämt förekommer samt hur samarbetet bedrivs.

För år 1999 gäller att 15 företag redovisat sammanlagt 145 gällande licens- och samarbetsavtal i 25 länder. Av dessa hade 13 företag 76 licensavtal i 19 länder och 10 företag 69 samarbetsavtal i 21 länder.

6 Militärt inriktad utbildning

Militärt inriktad utbildning av utländsk medborgare får enligt krigsmateriellagen med vissa undantag inte bedrivas inom eller utom landet utan tillstånd av Inspektionen för strategiska produkter. Förbudet gäller utbildning som ej är knuten till försäljning av krigsmateriel för vilken utförseltillstånd erhållits.

Under år 1999 har inget sådant tillstånd lämnats.

7 Redovisning av ägande i utländska rättssubjekt

Enligt lagen (1992:1300) om krigsmateriel skall företag som har tillstånd att tillverka eller tillhandahålla krigsmateriel årligen redovisa uppgifter om ägande i utländska rättssubjekt som bedriver utveckling, tillverkning, marknadsföring eller försäljning av krigsmateriel.

För år 1999 gäller att 12 företag redovisat ägande i 48 utländska rättssubjekt i 16 länder.

8 De exporterande företagen

Omkring 200 företag har tillstånd att tillverka krigsmateriel, varav ca 40 exporterade sådan materiel under 1999. Cirka 25 % av företagen avser enpersonsföretag med tillstånd att handladda jaktammunition. De största exportföretagen av krigsmateriel under 1999 var i nämnd ordning Bofors AB, Hägglunds Vehicle AB, Bofors Carl-

Gustaf AB, Saab Training Systems AB och Ericsson Microwave Systems AB. Bofors AB och Hägglunds Vehicle AB hade en utförsel som översteg 600 miljoner kronor men var mindre än 1 miljard kronor. De tre övriga företagen svarade vardera för en utförsel överstigande 200 miljoner kronor men understigande 600 miljoner kronor. Härutöver exporterade tre företag för mer än 100 miljoner kronor, nämligen Dockstavarvet AB, CelsiusTech Electronics AB och Saab Dynamics AB.

Två företag, nämligen Norma Precision AB och Nexplo Bofors AB exporterade vardera för mellan 50 och 100 miljoner kronor. Tio företag exporterade för mellan 10 och 50 miljoner kronor. Dessa var Vanäsverken AB, Åkers Krutbruk Protection AB, Volvo Aero AB, Nammo LIAB AB, FMV, CelsiusTech Systems AB, Ericsson Saab Avionics AB, Bofors underwater systems AB, Saab AB och Celsius Aerotech AB.

Övriga företag med en export överstigande en miljon kronor var Chematur Engineering AB, Scania CV AB, Airsafe Sweden AB, CNC-Process i Hova AB, Aimpoint AB, Degerfors Formnings AB, Applied Composites AB, Waltreco AB och Polyamp AB.

Tillsammans svarade dessa 29 företag för nästan 100% av den svenska krigsmaterielexporten 1999.

9 Utvecklingen av de krigsmaterielproducerande företagens sysselsättning m.m.

14 av de största krigsmaterielproducerande företagen i Sverige tillhör intresseorganisationen Försvarsindustriföreningen (FIF), vilken grundades år 1986. Medlemsföretagen svarar för den allt övervägande delen av utförseln av försvarsmateriel. FIF definierar utförsel av försvarsmateriel som medlemsföretagens fakturerade leveranser till utlandet av "krigsmateriel jämte civila produkter till militära kunder", dvs. en definition som är vidare än definitionen av krigsmateriel.

Enligt de senast tillgängliga statistiken från FIF sysselsatte medlemsföretagen år 1987 26 400 personer inom sina försvarsmaterielavdelningar. Detta antal har därefter sjunkit till 22 780 år 1990 och 14 250 år 1997 samt slutligen till 14 225 år 1998.

Företagens export av försvarsmateriel enligt FIF:s definition uppgick till 6 700 miljoner kronor år 1987, till 6 294 miljoner kronor år 1990, till 3 667 miljoner kronor år 1997 och till 4 434 miljoner kronor år 1998. I förhållande till år 1997 ökade exporten av försvarsmateriel med 20,9 % år 1998.

Företagens försäljning till det svenska försvaret minskade från år 1997 till år 1998 från 13 136 miljoner kronor till 12 758 miljoner kronor eller med 2,9 %.

Svenska riktlinjer för krigsmaterielexport och annan utlandssamverkan

Tillstånd till utförsel av krigsmateriel, eller till annan samverkan med någon i utlandet avseende krigsmateriel, bör medges endast om sådan utförsel eller samverkan
1. bedöms erforderlig för att tillgodose det svenska försvarets behov av materiel eller kunnande eller i övrigt är säkerhetspolitiskt önskvärd, samt
2. inte står i strid med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik.

Vid prövningen av ett tillståndsärende ankommer det på regeringen att göra en totalbedömning av alla för ärendet betydelsefulla omständigheter med utgångspunkt från de nyss angivna grundläggande principerna.

Utrikespolitiska hinder föreligger inte i fråga om samverkan med eller export till de nordiska länderna och de traditionellt neutrala länderna i Europa. Samverkan med dessa länder får i princip anses stå i överensstämmelse med Sveriges säkerhetspolitik. I takt med att samarbetet med övriga länder inom de Europeiska Gemenskaperna byggs ut, bör samma principer för utlandssamverkan och export tillämpas i fråga om dessa länder.

Tillstånd får endast avse stat, statlig myndighet eller av staten auktoriserad mottagare; vidare bör vid utförsel av materiel ett slutanvändarintyg eller ett intyg om egen tillverkning (bearbetningsintyg) föreligga. En stat som trots åtagande gentemot den svenska regeringen har tillåtit eller underlåtit att förhindra vidareexport av svensk krigsmateriel skall i princip inte komma i fråga som mottagare av sådan materiel från Sverige så länge omständigheterna kvarstår.

Tillstånd till utförsel eller annan utlandssamverkan enligt krigsmateriellagen skall inte beviljas om det skulle strida mot internationell överenskommelse som Sverige har biträtt, mot beslut av FN:s säkerhetsråd eller mot folkrättsliga regler om export från neutral stat under krig (ovillkorliga hinder).

Tillstånd till utförsel av krigsmateriel, eller annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel, bör inte lämnas om det avser stat där omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer. Respekt för mänskliga rättigheter är ett centralt villkor för att tillstånd skall beviljas.

Tillstånd till utförsel av krigsmateriel för strid, eller till annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel för strid eller övrig krigsmateriel, bör inte beviljas om det avser stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, oavsett om krigsförklaring har avgetts eller ej, stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt eller stat som har inre väpnade oroligheter.

Tillstånd bör ges till utförsel av materiel som klassificerats som övrig krigsmateriel, förutsatt att mottagarlandet inte befinner sig i väpnad konflikt med annan stat eller har inre väpnade oroligheter, eller det i landet förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter och om inte ovillkorligt hinder möter.

Ett meddelat tillstånd till utförsel bör återkallas, förutom vid ovillkorliga exporthinder, om den mottagande staten kommer i väpnad konflikt med annan stat eller får inre väpnade oroligheter. Undantagsvis bör, i de två senare fallen, återkallande av tillstånd kunna underlåtas om det är förenligt med de folkrättsliga reglerna och med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik.

Tillstånd bör ges till utförsel av reservdelar till tidigare, med vederbörligt tillstånd exporterad krigsmateriel, om inte ovillkorligt hinder möter. Detsamma bör gälla andra leveranser, t.ex. av ammunition, som har samband med tidigare utförsel eller där det annars vore oskäligt att inte ge tillstånd.

Vad särskilt angår avtal med utländsk part om gemensam utveckling eller tillverkning av krigsmateriel skall tillståndsbedömningen utgå från de angivna grundläggande kriterierna. Utförsel till samarbetslandet, som följer av avtalet, bör medges om inte ovillkorligt hinder uppstår. Om ett samarbetsavtal med utländsk part förutsätter export från samarbetslandet till tredje land bör fråga om sådan export, i den mån

slutprodukten i fråga har en övervägande svensk identitet, bedömas i enlighet med riktlinjerna för sådan export från Sverige.

Beträffande materiel som har övervägande utländsk identitet bör export från samarbetslandet till tredje land medges inom ramen för samarbetslandets exportregler. Föreligger ett starkt svenskt försvarspolitiskt intresse av att samarbetet kommer till stånd, och det är en förutsättning från samarbetspartnerns sida att viss utförsel får ske från samarbetslandet kan efter omständigheterna export till tredje land även i övrigt medges inom ramen för samarbetslandets exportregler.

När det gäller mer omfattande och för Sverige viktigare utlandssamverkan på krigsmaterielområdet bör en regeringsöverenskommelse träffas mellan Sverige och samverkanslandet. Innan överenskommelser av detta slag ingås, bör utrikesnämnden höras.

EUROPEISKA UNIONEN **Bryssel den 5 juni 1998**
RÅDET **(OR. en)**

EUROPEISKA UNIONENS UPPFÖRANDEKOD FÖR VAPENEXPORT

EUROPEISKA UNIONENS RÅD

SOM UTGÅR från de gemensamma kriterier som beslutades av Europeiska rådet i Luxemburg 1991 och i Lissabon 1992,

SOM ERKÄNNER att vapenexporterande stater har ett särskilt ansvar,

SOM ÄR FAST BESLUTNA att fastställa stränga gemensamma normer, som skall uppfattas som miniminormer, i fråga om hantering av och återhållsamhet beträffande överföringar av konventionella vapen av alla medlemsstaterna samt att förstärka utbytet av relevant information för att uppnå ökad insyn.

SOM ÄR FAST BESLUTNA att hindra export av materiel som kan användas för internt förtryck eller internationell aggression eller bidra till regional instabilitet,

SOM ÖNSKAR förstärka sitt samarbete och främja sin samsyn inom ramen för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken (GUSP) när det gäller export av konventionella vapen,

SOM NOTERAR att kompletterande åtgärder mot olagliga överföringar har vidtagits med hjälp av EU-programmet för att förebygga och bekämpa olaglig handel med konventionella vapen,

SOM BEKRÄFTAR att medlemsstaterna önskar upprätthålla en försvarsindustri som en del av såväl sin industriella bas som sina försvarsinsatser, och

SOM ERKÄNNER att stater, i enlighet med den rätt till självförsvar som erkänns i FN:s stadga, har rätt att överföra medel för självförsvar,

HAR UPPRÄTTAT följande uppförandekod och tillämpningsbestämmelser:

KRITERIUM ETT

Respekt för medlemsstaternas internationella åtaganden, särskilt de sanktioner som påbjuds av FN:s säkerhetsråd och de som påbjuds av gemenskapen, avtal om icke-spridning och andra ämnen samt andra internationella förpliktelser

En ansökan om exportlicens bör avslås om bifall skulle stå i strid med bl.a.

a) medlemsstaternas internationella förpliktelser och deras åtaganden att upprätthålla FN:s, OSSE:s och EU:s vapenembargon,

b) medlemsstaternas internationella förpliktelser enligt fördraget om icke-spridning av kärnvapen, konventionen om biologiska vapen och toxinvapen samt konventionen om kemiska vapen,

c) medlemsstaternas åtaganden inom ramen för Australien-gruppen, missilteknologiarrangemanget (Missile Technology Control Regime), gruppen av länder som levererar kärnmaterial (Nuclear Suppliers Group) och Wassenaar-arrangemanget,

d) medlemsstaternas åtagande att inte exportera någon som helst typ av truppmina (antipersonell mina).

KRITERIUM TVÅ

Respekten för de mänskliga rättigheterna i det slutliga bestämmelselandet

Efter att ha bedömt mottagarlandets inställning till de relevanta principer i internationella instrument rörande de mänskliga rättigheterna kommer medlemsstaterna

a) inte att utfärda exportlicens om det föreligger uppenbar risk att den tilltänkta exporten kan komma att användas för internt förtryck,

b) från fall till fall och under beaktande av materielens art att iaktta särskild försiktighet vid utfärdande av licenser till för länder där allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna har konstaterats av behöriga FN-organ, Europarådet eller EU,

Materiel som kan användas för internt förtryck anses i detta sammanhang inbegripa bl.a. materiel, i fråga om vilket den tilltänkta slutanvändaren bevisligen har använt sådan eller liknande materiel för internt förtryck, eller när det finns skäl att tro att materielen kommer att användas till andra ändamål eller av annan slutanvändare än vad som uppgivits, och användas till internt förtryck. I linje med punkt 1 i tillämpningsbestämmelserna för denna kod kommer materielens art att beaktas noggrant, särskilt om den är avsedd för interna säkerhetsändamål. Internt förtryck anses inbegripa bl.a. tortyr och annan grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning, summariska eller godtyckliga avrättningar, försvinnanden, godtyckliga gripanden och andra allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheter och de grundläggande friheter som anges i relevanta internationella instrument rörande de mänskliga rättigheterna, inklusive Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

KRITERIUM TRE

Den interna situationen i det slutliga bestämmelselandet som en följd av existerande spänningar och väpnade konflikter

Medlemsstaterna kommer inte att tillåta export som skulle provocera eller förlänga väpnade konflikter eller förvärra existerande spänningar i det slutliga bestämmelselandet.

KRITERIUM FYRA

Bevarande av regional fred, säkerhet och stabilitet

Medlemsstaterna kommer inte att utfärda exportlicens om det finns en uppenbar risk för att den avsedda mottagaren skulle använda den tilltänkta exporten på ett aggressivt sätt mot ett annat land eller hävda ett territoriellt krav med våld.

När medlemsstaterna överväger dessa risker kommer de bl.a. att beakta

a) om någon väpnad konflikt pågår eller sannolikt kommer att uppstå mellan mottagarlandet och ett annat land,

b) om det föreligger något territoriellt krav på ett angränsande land som mottagarlandet tidigare försökt eller hotat att genomdriva med våld,

c) om materielen sannolikt kommer att användas för annat än mottagarens legitima nationella säkerhets- och försvarsändamål,

d) behovet av att inte negativt påverka den regionala stabiliteten på något märkbart sätt.

KRITERIUM FEM

Den nationella säkerheten för medlemsstaterna eller de territorier i fråga om vilka en medlemsstat är ansvarig för de yttre förbindelserna, samt för vänligt sinnade och allierade länder

Medlemsstaterna kommer att beakta

a) den tilltänkta exportens möjliga inverkan på egna, andra medlemsstaters eller vänners och allierades försvars- och säkerhetsintressen, samtidigt som de erkänner att denna faktor inte får påverka deras beaktande av kriterierna om respekt för de mänskliga rättigheterna och om regional fred, säkerhet och stabilitet,

b) risken för att de berörda varorna används mot deras egna styrkor eller mot styrkor från vänner eller allierade eller från andra medlemsstater,

c) risken för "reverse engineering" eller icke avsedd tekniköverföring.

KRITERIUM SEX

Köparlandets uppträdande i förhållande till det internationella samfundet, i synnerhet i fråga om dess attityd till terrorism, arten av dess allianser och dess respekt för internationell rätt

Medlemsstaterna kommer bl.a. att beakta köparlandets tidigare uppträdande i fråga om

a) dess stöd till eller uppmuntran av terrorism och internationell organiserad brottslighet,

b) dess uppfyllande av sina internationella åtaganden, i synnerhet i fråga om icke-användning av våld, även enligt internationell humanitär rätt som är tillämplig på internationella och icke internationella konflikter,

c) dess engagemang för icke-spridning och andra former av vapenkontroll och nedrustning, särskilt undertecknande, ratificering och genomförande av relevanta konventioner om vapenkontroll och nedrustning enligt punkt b i kriterium ett.

KRITERIUM SJU

Förekomsten av en risk för att materielen skall användas till annat ändamål inom köparlandet eller återexporteras på oönskade villkor

Vid bedömning av den tilltänkta exportens inverkan på det importerande landet och risken för att de exporterade varorna kan avledas till en oönskad slutanvändare, kommer följande att beaktas:

a) Mottagarlandets legitima inhemska försvars- och säkerhetsintressen, inbegripet eventuell medverkan i FN:s eller andra fredsbevarande insatser.

b) Mottagarlandets tekniska förmåga att använda materielen.

c) Mottagarlandets förmåga att utöva effektiv exportkontroll.

d) Risken att vapnen kommer att återexporteras eller avledas till terroristorganisationer (antiterroristutrustning bör särskilt uppmärksammas i detta sammanhang).

KRITERIUM ÅTTA

Vapenexportens förenlighet med mottagarlandets tekniska och ekonomiska förmåga, med beaktande av det önskvärda i att stater får sitt legitima behov beträffande säkerhet och försvar täckt med minsta möjliga användning av mänskliga och ekonomiska resurser till krigsmateriel

Medlemsstaterna kommer, mot bakgrund av informationen från relevanta källor såsom FN:s utvecklingsprogram, Världsbanken, Internationella valutafonden samt OECD-rapporter, att beakta huruvida den tilltänkta exporten allvarligt skulle hindra den hållbara utvecklingen i mottagarlandet. De kommer i detta sammanhang att beakta mottagarlandets relativa nivå på militära och sociala utgifter och även ta hänsyn till eventuellt bistånd från EU eller bilateralt bistånd.

TILLÄMPNINGSBESTÄMMELSER

1. Varje medlemsstat kommer från fall till fall att pröva de ansökningar om exportlicens för krigsmateriel som ställs till den, mot bakgrund av bestämmelserna i uppförandekoden.

2. Denna kod kommer inte att inkräkta på medlemsstaternas rätt att tillämpa en mer restriktiv nationell politik.

3. Genom diplomatiska kanaler kommer medlemsstaterna att översända utförlig information om de licensansökningar som har avslagits i enlighet med uppförandekoden i fråga om krigsmateriel, tillsammans med en förklaring av varför ansökan har avslagits. Den information som skall överlämnas anges i form av ett utkast till formulär som återfinns i bilagan. Innan någon medlemsstat beviljar en licens som en annan medlemsstat eller andra medlemsstater har vägrat bevilja för en i huvudsak identisk transaktion under de senaste tre åren kommer den först att samråda med den eller de medlemsstater som avslog licensansökningarna. Om medlemsstaten efter dessa samråd ändå beslutar att bevilja licens kommer den att underrätta den eller de
medlemsstater som avslog ansökan (ansökningarna) och därvid utförligt förklara sina egna skäl.

   Beslutet att tillåta eller vägra överföring av någon krigsmateriel skall varje medlemsstat själv fatta. En ansökan om licens skall anses ha avslagits när medlemsstaten har vägrat att tillåta den faktiska försäljningen eller den fysiska exporten av den berörda krigsmaterielen, om försäljning i annat fall skulle ha ägt rum, eller när den har vägrat att tillåta det relevanta avtalets ingående. För detta ändamål kan ett anmälningspliktigt avslag, i enlighet med nationella förfaranden, innefatta avslag på en ansökan om tillstånd att inleda förhandlingar eller ett nekande svar på en formell inledande förfrågan om en särskild beställning.

4. Medlemsstaterna kommer att behandla sådana avslag och samråd konfidentiellt och de kommer inte att använda dem för att uppnå kommersiella fördelar.

5. Medlemsstaterna kommer att verka för ett skyndsamt antagande av en gemensam förteckning över krigsmateriel som omfattas av uppförandekoden, grundad på liknande nationella och internationella förteckningar. Innan detta är gjort kommer uppförandekoden att fungera på grundval av nationella kontrollförteckningar, vid behov tillsammans med beståndsdelar från relevanta internationella förteckningar.

6. Kriterierna i uppförandekoden samt det samrådsförfarande som föreskrivs i punkt 3 i tillämpningsbestämmelserna kommer också att gälla varor med dubbla användningsområden enligt specifikationen i bilaga 1 till rådets beslut 94/942/GUSP[(1)] när det finns anledning att anta att slutanvändaren av varorna kommer att vara de väpnade styrkorna eller den interna säkerhetstjänsten eller liknande enheter i mottagarlandet.

7. I syfte att göra uppförandekoden så effektiv som möjligt kommer medlemsstaterna att arbeta inom ramen för GUSP för att förstärka samarbetet och främja sin samsyn i fråga om export av konventionella vapen.

8. Varje medlemsstat kommer att sända de övriga medlemsstaterna en årlig rapport om sin export av försvarsmateriel och sitt genomförande av uppförandekoden. Dessa rapporter kommer att diskuteras vid ett årligt möte som skall hållas inom ramen för GUSP. Vid mötet kommer en översyn också att ske av uppförandekodens verkan och vilka förbättringar som behöver göras, och en konsoliderad rapport grundad på bidrag från medlemsstaterna kommer att föreläggas rådet för godkännande.

(1) EGT L 367, 31.12.1994, s. 8. Beslutet senast ändrat genom beslut 98/232/GUSP (EGT L 92, 25.3.1998, s. 1).

9. När det är lämpligt kommer medlemsstaterna inom GUSP:s ram att gemensamt bedöma situationen för de möjliga eller faktiska mottagarna av vapenexporten från medlemsstaterna mot bakgrund av principerna och kriterierna i uppförandekoden.

10. Det erkänns vidare att medlemsstaterna, om det är lämpligt, också får beakta den tilltänkta exportens inverkan på sina ekonomiska, sociala, kommersiella och industriella intressen, men att dessa faktorer inte kommer att påverka tillämpningen av ovan nämnda kriterier.

11. Medlemsstaterna kommer att göra sitt yttersta för att uppmuntra andra vapenexporterande länder att ansluta sig till uppförandekodens principer.

12. Uppförandekoden och tillämpningsbestämmelserna ersätter alla tidigare gjorda bearbetningar av de gemensamma kriterierna från 1991 och 1992.

Information som skall överlämnas

..... [medlemsstatens namn] har äran att informera sina partner om att den i enlighet med EU:s uppförandekod har avslagit följande ansökan om licens:

Mottagarland: .....

Kort beskrivning av materielen, inbegripet kvantitet och, när det är lämpligt, tekniska specifikationer: .....

Avsedd mottagare: .....

Avsedd slutanvändare (om annan än mottagaren): .....

Skäl till att ansökan avslogs: .....

Datum för avslag av ansökan: .....

Exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden år 1999

Det är inte möjligt att för produkter med dubbla användningsområden lämna en fullständig redovisning av exporten liknande den som kan lämnas beträffande krigsmateriel, eftersom kontrollen av produkter med dubbla användningsområden bygger på friast möjliga handel och kontroll endast i vissa fall. Vad som kan redovisas, och jämföras över tiden, är utvecklingen av antalet licensärenden av olika typer – globala, generella och individuella – för olika kontrollområden.

Tabell 1. Antal inkomna utförselärenden rörande produkter med dubbla användningsområden

	År	
Typ av utförseltillstånd	1998	1999
Globala	36	18[2]
Generella	30	15[3]
Individuella, varav	381	347
Wassenaar-arrangemanget	*346*	*306*[4]
Missilteknologikontrollregimen	*5*	*0*
Nuclear Suppliers' Group	*5*	*5*
Australiengruppen	*25*	*36*

För ofta förekommande export av produkter till civila köpare för civil slutanvändning kan ett *globalt tillstånd* beviljas. Tillåtna destinationsländer är samtliga länder med undantag för ett mindre antal länder för vilka individuell tillståndsprövning alltid krävs. Globala tillstånd ges ej för produkter som finns

[2] Denna nedgång beror på att de globala tillstånden har en giltighetstid på två år och detta år har förhållandevis få omsatts på grund av utgången giltighetstid.

[3] Den kraftiga nedgången av generella utförseltillstånd har sin grund i att möjligheten att erhålla globala licenser infördes från augusti 1999.

[4] Denna minskning sammanhänger bl.a. med en minskad omfattning av tillståndsplikten för massprodukter med kryptering.

angivna på MTCR:s, NSG:s samt AG:s produktlistor. *Generella tillstånd* ges i enlighet med EU:s regelverk och medger export av vissa produkter med dubbla användningsområden till ett antal identifierade länder. Ett *individuellt tillstånd* ges till en exportör för export av särskilt känsliga produkter eller till särskilt känsliga destinationer.

Tabell 2. Medlemskap i multilaterala exportkontrollarrangemang

Land	ZC	NSG	AG	MTCR	WA
Argentina	x	x	x	x	x
Australien	x	x	x	x	x
Belgien	x	x	x	x	x
Brasilien	-	x	-	x	-
Bulgarien	x	x	-	-	x
Kanada	x	x	x	x	x
Danmark	x	x	x	x	x
Finland	x	x	x	x	x
Frankrike	x	x	x	x	x
Grekland	x	x	x	x	x
Irland	x	x	x	x	x
Island	-	-	x	x	-
Italien	x	x	x	x	x
Japan	x	x	x	x	x
Kina	x	-	-	-	-
Korea (Rep.)	x	x	x	-	x
Lettland	-	x	-	-	-
Luxemburg	x	x	x	x	x
Nederländerna	x	x	x	x	x
Norge	x	x	x	x	x
Nya Zeeland	-	x	x	x	x
Polen	x	x	x	x	x
Portugal	x	x	x	x	x
Rumänien	x	x	x	-	x
Ryssland	x	x	-	x	x
Schweiz	x	x	x	x	x
Slovakien	x	x	x	-	x
Spanien	x	x	x	x	x
Storbritannien	x	x	x	x	x
Sverige	x	x	x	x	x
Sydafrika	x	x	-	x	-
Tjeckien	x	x	x	x	x
Turkiet	x	-	-	x	x
Tyskland	x	x	x	x	x
Ukraina	x	x	-	x	x
Ungern	x	x	x	x	x
USA	x	x	x	x	x
Österrike	x	x	x	x	x
Totalt	*34*	*35*	*30*	*32*	*33*

Förändringar under år 1999:

- Turkiet antogs som medlem i Zanggerkommittén.

Utrikesdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 23 mars 2000

Närvarande: statsrådet Hjelm-Wallén, ordförande, och statsråden Freivalds, Thalén, Winberg, Ulvskog, Sahlin, von Sydow, Klingvall, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Larsson, Wärnersson, Lejon, Lövdén

Föredragande: statsrådet Pagrotsky

Regeringen beslutar skrivelse 1999/2000:110 Redogörelse för den svenska exportkontrollpolitiken och exporten av krigsmateriel år 1999.